

Dr Vladimir-Duro Degan,
znanstveni savjetnik

UDK 341.225

ZAKONODAVSTVO INDUSTRIJSKI RAZVIJENIH DRŽAVA O DUBOKOMORSKOM
RUDARSTVU I KONVENCIJA UN O PRAVU MORA IZ 1982.

Raspravlja se o razvoju pravnog režima dijelova morskog dna i podzemlja od Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojasu iz 1958. do Konvencije UN o pravu mora iz 1982. Daje se prikaz nacionalnih zakonodavstava i medusobnih sporazuma država o dubokomorskom rudarstvu. U pojedinostima se izlažu pravni argumenti kojima se opravdavaju ta zakonodavstva, kao i oni kojima se odriče pravni značaj načela da bogatstva Međunarodne zone čine zajedničku baštinu čovječanstva. Izlaže se pravni režim otvorenog mora kakav je danas općenito prihvacen i izvode se zaključci o utemeljenosti u pravu zakonodavstva i prakse industrijski razvijenih država o dubokomorskom rudarstvu. Na kraju ističu se i neki zaključci o mogućem dalnjem razvoju općeg međunarodnog prava u pogledu mineralnih izvora dna mora izvan nacionalne jurisdikcije.

I

Konvencija UN o pravu mora iz 1982. nazvana je poveljom prava i dužnosti država na morima i oceanima, i kostituirajućim ugovorom novog svjetskog poretku na morskom dnu.¹ Neki je pisci smatraju najvažnijim međunarodnim ugovorom bilo kada sklopljenim u povijesti čovječanstva. U tome vjerojatno ima pretjerivanja jer se radi o ugovornom tekstu koji još nije stupio na snagu. A ukoliko se to i dogodi još nije sigurno u kojoj će mjeri djelovati na međunarodne odnose na dnu mora i oceana. Industrijski razvijene države svim silama se suprotstavljaju njenom ostvarenju, što će između ostalog biti predmet ove rasprave.

U svakom slučaju, Treća konferencija UN o pravu mora održavala se s velikim ambicijama. O tome svjedoči i uvod (preamble) te Konvencije, gdje je navedeno da su države njene stranke potaknute željom da - "... riješe sve probleme koji se tiču prava mora..." i da je poželjno ustanoviti - "pravni poredak na morima i oceanima...". Konvencija svojim propisima zaista uređuje pravni režim svih dijelova mora osim unutrašnjih morskih voda.

Sama Treća konferencija najviše napora u toku svoga devetogodišnjeg rada uložila je na pripremanje propisa o pravnom režimu Medunarodne zone morskog dna izvan granica nacionalne jurisdikcije (dalje: "Medunarodna zona" ili "Zona"). Dio XI Konvencije koji se odnosi na tu Zonu najobimniji je od svih sedamnaest dijelova njenog teksta. Učinjen je jedinstven pokušaj u povijesti čovječanstva da se medunarodna zajednica kao cjelina otpočne baviti poduzetništvom i da putem Medunarodnog poduzeća koje se ima ustanoviti, neposredno istražuje i iskorištava Zonu u svrhu ostvarivanja dobiti u korist čitavog čovječanstva.²

x

Glava XI Konvencije rezultat je ranijeg razvoja medunarodnog prava mora na koji je neophodno osvrnuti se u najkraćim crtama.

Posljeratni veoma dinamičan razvoj prava mora uslijedio je zbog vrlo brzog tehnološkog razvoja, koga je to pravo nužno malo pratiti. Mogućnosti iskorištavanja nalazišta nafte na manjim morskim dubinama dovele su nakon drugog svjetskog rata do ustanovljenja - epikontinentalnog pojasa. To je prvi medunarodni pravni režim koji se odnosi isključivo na morsko dno i njegovo podzemlje, a u produžetku teritorijalnog mora obalne države. Prvobitne mogućnosti bušenja sa platformi fiksiranih za dno mora dosezale su do oko 200 metara dubine. Veće dubine bile su na početku izvan ljudskog dometa, i stoga nisu ni mogle biti predmetom pravnog reguliranja.

Ženevska konvencija o epikontinentalnom pojusu iz 1958., u članu 1 odredila je vanjsku granicu toga pojasa po dvostrukom kriteriju. Po tome propisu izraz "epikontinentalni pojaz" upotrebljava se da označi morsko dno i podzemlje podmorskih prostora uz (adjacent à, adjacent to) obalu, ali izvan teritorijalnog mora, i to (i) do dubine od 200 metara, ili (ii) preko te granice, do točke gdje dubina vode nad njima dopušta iskorištavanje prirodnih bogatstava spomenutih prostora.

Taj dvostruki kriterij bio je plod kompromisa koji se pokažao kobnim za daljnji razvoj prava mora, a ni sam po sebi ne či-

ni se veoma razumnim. Iz toga propisa proizašlo je da su u trenutku usvajanja ove Konvencije sve obalne države svijeta posjedovale epikontinentalni pojas do dubine od 200 metara, ali da će se naporedo s dalnjim tehnološkim razvojem taj pojas dalje proširivati, a da nije propisana nikakva krajnja granica toga proširenja.

Loša strana toga rješenja pojačana je nekim odredbama iz člana 2 te Konvencije. Tamo je, između ostalog, predviđeno da prava obalne države na epikontinentalni pojas ne zavise od stvarne ili fiktivne okupacije ili od bilo kakvog izričitog proglaša. Time su stranke ove Konvencije, tražeći najprikladnije rješenje za pitanja koja su se u tome trenutku nametala, odustale od bilo kakve efektivnosti u vršenju vlasti države u tome prostoru.³ Sve obalne države, prema Konvenciji, imaju svoj epikontinentalni pojas bez proglašenja. A naporedo s tehnološkim razvojem u svrhu njegova iskorištavanja, taj pojas svih država proširuje se prema sve većim morskim dubinama, i to bez obzira da li je neka ili bilo koja obalna država zaista u stanju vršiti vlast nad tim dubinama i tim prostorima, i da li baš ona ima stvarne mogućnosti njegova iskorištavanja.⁴

A daljnji tehnološki razvoj uslijedio je mnogo brže nego što je bilo tko u 1958. mogao očekivati. U sedamdesetim godinama ovog stoljeća izvršena su bušenja morskog dna na dubinama do 4000 metara. Tragovi nafte nadjeni su daleko izvan izobate od 200 metara.

Zanimanje za morsko dno povećano je napretkom postignutim u tehnologiji istraživanja polimetaličkih nodula. Radi se o grumenima veoma različite veličine od jednog milimetra do jednog decimetra. Neki su veličine i boje manjeg pečenog krumpira, ali većina ih ima promjer od nekoliko centimetara. Nastajanje tih nodula još nije sasvim proučeno, i u tome pogledu ima više prepostavki. Zna se da oni nastaju kemijskim procesima, možda potpomognutim nekim mikroorganizmima kao katalizatorima, kroz dugačka razdoblja na dnu mora, oceana, a i nekih jezera.

Rasprostranjenost tih nodula je veoma raznolika. Izgleda da se najbogatija nalazišta, s najvećom koncentracijom metala, nalaze u području sjevernog Pacifika.

Koncentracija metala u nodulima različita je prema nalažtu. Općenito, oni su najbogatiji mangansom (od 14,2 do čak 24,6%) i željezom (od 11 do 22%), te u manjem omjeru nekim drugocjenim metalima: nikal 0,50-1,28%; kobalt 0,23-0,78%; i bakar 0,13-1,16%. Najveće koncentracije nalaze se u nalazištu na sjevernom Pacifiku, dok se one na drugim oceanima približuju minimalnim omjerima.⁵

Na početku se smatralo da će iskorištavanje tih morskih bogatstava i njihova prerada, ubrzo postati isplativa, i da će se ostvarenom dobiti moći rješavati ekonomski problemi nerazvijenog dijela svijeta.

Najvažnije je ovdje istaknuti da su usavršavanjem tehnologije dubokomorskog rudarstva čovječanstvu postala dostupna dna mora i oceana bez obzira na njihove dubine.

I slično kao i kad se postavilo pitanje pravne prirode epikontinentalnog pojasa po završetku drugog svjetskog rata, isti problem postavio se u pogledu uređenja dna mora i oceana na velikim dubinama. Te se dubine u geološkom smislu ne mogu smatrati kontinentalnim rubom kao prirodnim produžetkom kopna pod more. Ali neki pojmovi zadobijaju u pravu različito značenje.

Tu su se postavila tri moguća rješenja:

(1) Prema članu 1 Konvencije o epikontinentalnom pojusu iz 1958., koji je bio jedini opći propis na snazi, svaka obalna država mogla je smatrati da bez proglašenja i bez stvarne ili fiktivne okupacije, ima suvereno pravo radi istraživanja i iskorištavanja prirodnih bogatstava na dnu mora i oceana, bez obzira na njihovu dubinu. Iz toga bi proizašlo da su se cijelokupni prostori dna svih mora i oceana podijelili između obalnih država na grub način crtom sredine. I jedino bi možda izvan te podjele ostao prostor u produžetku Antarktika. Na taj način, zahvaljujući slučajnom geografskom položaju, države na rubu kontinentala, ili otočne države okružene vodama oceana, dobile bi bez proglašenja ogromne prostore morskog i oceanskog dna, izvan svake efektivnosti u pogledu zaposjedanja i vršenja vlasti. Države bez morske obale, ili one poput Jugoslavije u nepovoljnem geografskom položaju, u toj raspodjeli ne bi dobile ništa.

(2) Drugo moguće rješenje bilo bi da dno mora i oceana izvan epikontinentalnog pojasa i izvan nacionalne jurisdikcije, slijede režim res nullius. Države ili privatna poduzeća koje su u posjedu neophodne tehnologije, mogle bi prisvajati najbogatija nalazišta polimetaličkih nodula na temelju prvenstva u otkriću i zaposjedanju, i mogle bi ih iskorištavati isključivo u vlastitu korist. Ovo rješenje samo na prvi pogled izgleda u skladu sa slobodama otvorenog mora, i posebno u skladu sa slobodom ribolova na otvorenom moru.

Biološki izvori mora su obnovljivi pod uvjetom njihova razumnog očuvanja i gospodarenja. Stoga se oni mogu smatrati za res nullius, te da postaju vlasništvo onoga tko ih ulovi. U tome pogledu ulov je nagrada za uložen trud. Naprotiv, mineralni izvori dna otvorenog mora nisu obnovljivi, ili ako i jesu, njihovo obnavljanje traje daleko duže od ljudskog vijeka. Uz to, iskorištavanje tih izvora iziskuje privremeno zaposjedanje odgovarajućeg nalazišta uz isključenje svakog drugoga. A to se ne čini u skladu s pojmom načela slobode otvorenog mora u korist svih, koje zabranjuje isključenje ili ograničavanje njegova pristupa bilo kome.

(3) Ogromna većina država odabrala je treće rješenje: da je dno otvorenog mora res communis omnium. To se rješenje samo petnaestak godina ranije činilo Komisiji za medunarodno pravo UN neostvarljivim u pogledu epikontinentalnog pojasa.⁶

U srpnju 1966. predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Lyndon Johnson izjavio je da - "treba učiniti da dno mora i oceana postane i ostane zajednička baština čovječanstva".⁷ I predstavnik Malte u Ujedinjenim narodima Arvid Pardo predložio je 17. kolovoza 1967. stavljanje na dnevni red Opće skupštine pitanja formuliranog: "Deklaracija ili ugovor o upotrebi isključivo u miroljubive svrhe dna mora i oceana izvan nacionalne jurisdikcije i iskorištavanje njihovih izvora u interesu čovječanstva". Iste godine Opća skupština ustanovila je tijelo sastavljeno od predstavnika država, koje je u dva maha mijenjalo ime i broj članova, a koje ćemo nazvati "Odborom za morsko dno". Taj privremeni pomoći organ Opće skupštine izradio je, između ostalog, nacrte dviju važnih rezolucija, koje su potom

bile podnijete na usvajanje Općoj skupštini.

Rezolucijom 2574 (D) (XXIV) usvojenom 15. prosinca 1969, Opća skupština odlučila je da propiše "moratorij" na morsko dno, navodeći da su u očekivanju ostvarenja medunarodnog poretku, države i pravne i fizičke osobe dužne uzdržati se od svih djelatnosti u iskorištanju bogatstava medunarodne zone morskog dna, te da se bilo kakav zahtjev na neki dio te zone ili njene izvore neće prihvati. Loša strana te rezolucije bila je što se radilo o prostoj preporuci. Njen tekst bio je usvojen većinom od 62 glasa, uz 28 glasova protiv i 28 uzdržanih. Ni jedna industrijski razvijena država nije glasala u njen prilog.⁸

Drugoj rezoluciji pripisuje se veći pravni značaj. Radi se o Deklaraciji o načelima kojim se uređuje morsko dno i podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije, 2749 (XXV) od 17. prosinca 1970. Ta Deklaracija bila je usvojena jednoglasno sa 108 glasova, uz samo 14 uzdržanih glasova.⁹ Ovom Deklaracijom prostor zone izvan granica nacionalne jurisdikcije i njena bogatstva proglašeni su zajedničkom baštinom (općim dobrom) čovječanstva. U njenom tekstu, između ostalog, zabranjeno je prisvajanje od država, od fizičkih i pravnih osoba, te svojatanje ili vršenje suverenosti ili suverenih prava od država nad bilo kojim njenim dijelom. Nadalje je navedeno: "Nijedna država, fizička ili pravna osoba, ne može svojatati, vršiti ili sticati prava koja se odnose na zonu ili njena bogatstva, a koja su nespojiva s medunarodnim poretkom koji će biti ustanovljen, i s načelima ove Deklaracije." "Sve djelatnosti koje se odnose na istraživanje i iskorištanje bogatstava zone i druge sroдne djelatnosti bit će uređene medunarodnim poretkom koga treba ustanoviti."

U vrijeme usvajanja te Deklaracije nitko nije pouzdano znao prostore te Zone - izvan granica nacionalne jurisdikcije - jer širina epikontinentalnog pojasa obalnih država nije bila više sigurna. Bilo je i različitih vizija medunarodnog poretku koga je tek trebalo ustanoviti na predstojećoj Trećoj konferenciji UN o pravu mora. Zemlje u razvoju zamišljale su osnivanje medunarodne vlasti za tu Zonu s veoma širokim ovlastima. Ona je trebala djelovati u ime medunarodne zajednice, a uz pomoć medunarodnog poduzeća trebala bi neposredno vršiti iskorištanje

bogatstava u Zoni u korist čitavog čovječanstva. Razvijene industrijske zemlje Zapada, koje su jedine posjedovale neophodnu tehnologiju, imale su različito gledište na to pitanje. Bogatstva Zone trebala bi biti otvorena na iskorištavanje najspasobnijim privatnim poduzećima, a uloga vlasti trebala se svesti na izdavanje dozvola i naplaćivanje prihoda.

Ali unatoč tim razlikama o budućem medunarodnom poretku u Zoni, temeljna načela propisana tom Deklaracijom iz 1970. uzimala su se kao nesporna. Stoga je veliki broj pravnih pisaca smatrao da su ta načela prerasla u opće običajno pravo i prije početka Treće konferencije UN o pravu mora, i da imaju obvezujući značaj bez obzira na njen ishod.¹⁰ Kako ćemo vidjeti mišljenja o tome će se kasnije razići.

Treća konferencija o pravu mora bila je sazvana rezolucijom Opće skupštine 3067 (XXVIII) od 16. studenog 1973. Njen dugački naslov glasi: "Rezerviranje isključivo u miroljubive svrhe dna mora i oceana i njihova podzemlja ispod otvorenog mora i izvan granica nacionalne jurisdikcije, i upotreba njihovih izvora u korist čovječanstva, te sazivanje Treće konferencije UN o pravu mora."¹¹

Ta diplomatska konferencija bila je jedna od najdužih u povijesti čovječanstva. Otpočela je u New Yorku 3. prosinca 1973., a završena je svečanim potpisivanjem usvojene Konvencije u Montego Bayu na Jamaici, od 7. do 11. prosinca 1982. Trajala je, dakle, punih devet godina.¹²

Pregоворi o medunarodnom poretku u Zoni bili su najduži, a dio XI Konvencije koji se odnosi na Medunarodnu zonu, kako smo već naveli, najobičniji je u odnosu na sve druge. Taj dio Konvencije obuhvaća opće odredbe, načela pravnog uredenja Zone, odsjek o Vlasti, njenim organima i o Poduzeću, te odsjek o rješavanju sporova.

Načela pravnog uredenja Zone sročena su u obliku imperativnih pravila općeg domaćaja, koja se dakle odnose na sve države i na sve pravne i fizičke osobe. U njima su potvrđena i razrađena temeljna načela iz Deklaracije iz 1970, a o nekim od njih će još biti govora. Između ostalog, države stranke Konvencije su preuzele obvezu da osiguraju da djelatnosti u Zoni budu u

skladu s odredbama dijela XI Konvencije.

Inače, dio XI Konvencije i dodaci koji se na njega odnose, predviđaju tzv. paralelni sistem istraživanja i iskorištavanja bogatstava Zone. Taj sistem je predstavljao kompromis između zahtjeva razvijenog svijeta i zemalja u razvoju, a postinut je na poticaj američkog državnog sekretara Henryja Kissingera. Predviđeno je da djelatnosti u Zoni obavlja međunarodno Poduzeće, odnosno udruživanjem s Vlašću, države stranke, državna poduzeća ili pravne ili fizičke osobe država stranaka Konvencije. Stoga su osim načela pravnog uredenja Zone ostali propisi dijela XI Konvencije kontraktualne naravi. Oni isključivo predviđaju prava i dužnosti Vlasti, Međunarodnog poduzeća, te država stranaka ili pravnih i fizičkih osoba država stranaka Konvencije. Države koje odluče da ne postanu strankama Konvencije, a koja je inače otvorena na pristup svima, ne stiču nikakva prava na djelatnosti u Zoni.

Paralelni sistem sastoji se u tome da se istraženo nalazište u Zoni od strane nekog subjekta osim Međunarodnog poduzeća, dijeli na dva dijela jednake komercijalne vrijednosti. Iskorištavanje ruda u jednom dijelu vrši podnositelj zahtjeva uz naknadu koju će uplaćivati u korist Međunarodne vlasti, a u drugom dijelu vrši ga Poduzeće. Podnositelj zahtjeva dužan je, također, pod povoljnim i umjerenim trgovačkim uvjetima ustupiti Poduzeću tehnologiju koju koristi u iskorištavanju svoga dijela nalazišta .

x

Međutim, još prije završetka rada Treće konferencije, došlo je do krupnih razmimoilaženja nekih industrijski razvijenih zemalja sa ostalim državama njenim učesnicama. U pogledu djelatnosti u Zoni, Sjedinjene Države su 22. lipnja 1980., dakle u zadnjoj godini administracije predsjednika Jimmyja Cartera, usvojile Zakon o čvrstim mineralnim izvorima na morskom dnu, koji je predstavljen kao privremen u očekivanju stupanja na snagu nove Konvencije.

I mada je konsensus o svim važnim pitanjima nove Konvencije već bio postignut, stav Sjedinjenih Država se potom radikalno

izmijenio nakon što je predsjednik Ronald Reagan preuzeo svoju funkciju u siječnju 1981. Njegova administracija pokušala je od Konferencije iznuditi nove značajne ustupke, posebno u pogledu iskorištavanja Zone u korist privatne industrije. Ta administracija ne krije svoje neprijateljstvo prema načelu zajedničke baštine čovječanstva, koje je prvi formulirao američki predsjednik Lyndon Johnson. Ona je rezervirana i prema paralelnom iskorishtavanju Zone koje je predložio Henry Kissinger.

Nakon što je nova administracija te zemlje predložila Konferenciji izvjesne naknadne amandmane na već postignute sporazume, zemlje u razvoju, koje su činile većinu, nisu htjele otvarati nove pregovore. Shodno poslovniku Konferencije, pošto su se iscrple sve mogućnosti postizanja konsensusa, zemlje u razvoju tražile su glasanje. Ipak, zahvaljujući posredovanju nekih drugih razvijenih država, došlo je do nekih novih ustupaka zahtjevima Sjedinjenih Država u želji da se osigura konsensus i da ta zemlja ne ostane izvan Konvencije. Zadnjeg dana radnog dijela Konferencije bila je usvojena Rezolucija II Završnog akta - "O uredenju pripremnog investiranja u pionirske djelatnosti koje se odnose na polimetaličke nodule". Ali pošto je američka delegacija objavila da unatoč pozitivnim i značajnim ostvarenjima ona ne može glasati za Konvenciju u cijelini, 30. travnja 1982. pristupilo se glasanju za njen tekst.

Konvencija je bila usvojena sa 130 glasova, uz četiri glasa protiv (Sjedinjene Države, Izrael, Turska i Venecuela iz različitih razloga), te uz 17 uzdržanih glasova. Američki predsjednik Reagan nešto kasnije je objavio da njegova zemlja neće potpisati Konvenciju u nježnom sadašnjem sadržaju. I tako je došlo do rasjecpa.

Ali, još i ranije, neke industrijski razvijene zemlje slijedile su primjer Sjedinjenih Država u donošenju zakona o dubokomorskom rudarstvu. Te zakone su donijele Savezna Republika Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo, ali one poput Sjedinjenih Država, nisu potpisale Konvenciju, i u ovom trenutku to ne namjeravaju učiniti. Taj primjer su potom slijedile i neke zemlje koje su potpisale Konvenciju: Francuska, Sovjetski Savez, Japan, te Italija. Pripremljene, ali još neusvojene nacrte zakona navodno još

imaju Belgija i Nizozemska.

Neke od tih zemalja "jednostranih zakonodavaca" sklopile su među sobom i dva sporazuma. Tako je njihovom jednostranom i međusobnom djelatnošću došlo do nastanka novog i potpuno različitog sistema dubokomorskog rudarstva u odnosu na onaj predviđen Konvencijom iz 1982. Taj sistem ne samo da je paralelan onome iz Konvencije, nego ga stvarno isključuje, kao što i Konvencija isključuje mogućnost nacionalnih zakonodavstava iz te oblasti.

II .

Prije njihove analize navest ćemo sve jednostrane akte po njihovu redoslijedu usvajanja:

1. Sjedinjene Države: Zakon o čvrstim mineralnim izvorima na morskom dnu od 28. lipnja 1980., s nekim kasnije usvojenim popratnim propisima.¹³

2. Savezna Republika Njemačka: Zakon o privremenom uređenju dubokomorskog rudarstva, od 22. kolovoza 1980.¹⁴

3. Ujedinjeno Kraljevstvo: Zakon o dubokomorskem rudarstvu (privremeni propisi), od 22. srpnja 1981.¹⁵

4. Francuska: Zakon o istraživanju i iskorištavanju mineralnih izvora s morskog dna, od 23. prosinca 1981. s kasnjim popratnim propisima.¹⁶

5. Sovjetski Savez: Dekret Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta o privremenim mjerama za uređenje djelatnosti sovjetskih poduzeća u pogledu istraživanja i iskorištavanja mineralnih izvora u dijelovima morskog dna izvan granica epikontinentalnog pojasa, od 17. travnja 1982.¹⁷

6. Japan: Zakon o privremenim mjerama u pogledu dubokomorskog rudarstva, od 20. srpnja 1982.¹⁸

7. Italija: Zakon o istraživanju i iskorištavanju mineralnih izvora morskog dna, od 20. veljače 1985.¹⁹

Dakle, Francuska, Sovjetski Savez i Japan donijeli su svoje zakone prije nego što su potpisali Konvenciju iz 1982, dok je to Italija učinila nakon njenog potpisivanja.

Neke od tih zemalja "jednostranih zakonodavaca" sklopile su između sebe do sada sljedeće sporazume:

1. Sporazum o privremenim aranžmanima o polimetaličkim nodulima na morskom dnu, sklopljen u Washingtonu, D.C., 2. rujna 1982., između Francuske, S.R. Njemačke, Sjedinjenih Država i Ujedinjenog Kraljevstva.²⁰

2. Privremeni aranžman o pitanjima koja se odnose na morsko dno, uz dva aneksa i memorandum, sklopljen u Ženevi 3. kolovoza 1984. Stranke su mu: Francuska, S.R. Njemačka, Sjedinjene Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Japan, Italija, Belgija i Nizozemska.²¹

Sovjetski Savez je, dakle, do sada ostao izvan tih sporazuma.

x

Sedam nacionalnih zakona imaju izvjesne zajedničke crte. U manje važnim pojedinostima ima, međutim, i značajnih razlika.

Najobičniji i najiscrpniji je zakon Sjedinjenih Država, koji je svim drugim državama poslužio kao uzor. Svi zakoni su inspirirani rudarskim zakonodavstvima odnosnih zemalja, ali su prilagođen posebnom okolišu koji čini morsko dno.

Svi zakoni predviđaju izdavanje od strane nadležne nacionalne ustanove dvaju različitih odobrenja. Odobrenje za istraživanje morskog dna u nekom dijelu Zone još ne ovlašćuje njegovo komercijalno iskorištavanje. Odobrenje za iskorištavanje izdat će se pod izvjesnim uvjetima onoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja je vršila istraživanje, ili će ta osoba imati prvenstvo u tome pogledu. Po američkom zakonu trajanje odobrenja za istraživanje predvideno je na deset godina, ali se može produžavati na naredna razdoblja od po pet godina. Po istom zakonu odobrenje za iskorištavanje izdaje se na 20 godina, i nakon toga se produžuje sve dok to komercijalna eksploatacija nalazišta dopušta. Ako osoba u pitanju ne izvadi komercijalno isplative količine nakon deset godina, odobrenje se može povući.

Svaki zakon zabranjuje svim pravnim i fizičkim osobama odnosne države bilo kakvu djelatnost na morskom dnu izvan nacionalne jurisdikcije, bez odobrenja njene nadležne ustanove. Nosilac odo-

brenja ima isključivo pravo u odnosu na sve druge osobe te zemlje u pogledu djelatnosti na nalazištu za koje je odobrenje izdato.

Američki zakon bio je prvi koji je predvidio priznavanje odobrenja izdatih od organa drugih država, koje su donijele propise u skladu s američkim zakonom, i koje priznaju odobrenja izdata od američkih organa. Te države određuje nadležna američka ustanova nakon konsultacija s državnim sekretarom. Potom su zakoni svih drugih država predviđjeli propise o recipročnom priznavanju dozvola izdatih u drugim državama, analogne američkom zakonu.

x

Sporazum o privremenim aranžmanima iz 1982., okupio je zemlje koje su donijele nacionalna zakonodavstva prije 12. ožujka 1982. (Sovjetski Savez se ne nalazi među njima), da bi se otklonili sukobi u pogledu prvenstva zahtjeva za istraživanje podnesenih nadležnim nacionalnim ustanovama prije toga datuma. Sve se ti zahtjevi uzimaju kao da su podneseni na dan 12. ožujka 1982.

Taj sporazum predviđa razmjenu podataka o podnesenim zahtjevima između stranaka, koji se moraju držati u strogoj tajnosti, i o njima se sačinjava lista. U slučaju da se područja na koja se odnose podneseni zahtjevi preklapaju, rješenje će se pokušati postići pružanjem dobrih usluga ostalih stranaka Sporazuma. Ako se u roku od šest mjeseci ne postigne rješenje, svaka stranka može pokrenuti predviđeni arbitražni postupak, ukoliko među njima nije na snazi drugi obvezni postupak rješavanja. Taj Sporazum, dakle, ne predviđa automatsko priznavanje izdatih odobrenja među njegovim strankama.

Sporazum predviđa da će mu nakon njegova stupanja na snagu moći pristupiti i druge države, ali uz pristanak svih ostalih stranaka. Inače, stranke su se obvezale da neće sklapati nikakav dodatni sporazum koji ne bi bio u skladu s tekstrom Sporazuma iz 1982. Jedan od stavaka njegova uvoda navodi da njegove stranke žele - "garantirati da odgovarajuća područja na kojima ima polimetaličkih nodula ostaju na pristup drugim državama i tijelima u

skladu s međunarodnim pravom."

x

Privremen aranžman iz 1984, koji obuhvaća mnogo veći broj stranaka, ali opet ne i Sovjetski Savez, predstavlja korak dalje u stvaranju zajedničkog režima i zajedničkog ponašanja država "jednostranih zakonodavaca", a koji izlaze iz okvira obveza propisanih Konvencijom iz 1982. U slučaju da zahtjev podnesen nadležnoj ustanovi neke od država stranaka zadovoljava uvjetima nacionalnog zakonodavstva i toga Privremenog aranžmana, ostale stranke su se obvezale da za odnosno područje neće izdati odobrenje. Time se na izravan način predviđa uzajamno priznavanje izdatih odobrenja među strankama. Taj privremeni aranžman, inače ne predviđa obvezan postupak rješavanja sporova.

x

Izvan svake je sumnje da su države koje su osvojile nacionalne zakone o dubokomorskom rudarstvu, i koje su stranke ovih dvaju sporazuma nazvanih "privremenim", tim putem stvorile sistem istraživanja i iskorištavanja Međunarodne zone. Taj sistem, kako smo naveli, ne samo da je paralelan onome koji je predviđen Konvencijom iz 1982, nego mu se i neposredno suprotstavlja.

Izvan svake sumnje je također da je taj sistem suprotstavljen propisima sročenim na imperativan način u Deklaraciji Opće skupštine Ujedinjenih naroda iz 1982, kao i onima u dijelu XI Konvencije iz 1982. On je suprotan i rezoluciji Opće skupštine o "moratoriumu" iz 1969. Ali pošto tu rezoluciju nisu prihvatile industrijski razvijene države, ona u odnosu na njih nema veći značaj od proste preporuke.

Deklaracija iz 1970. i član 136 Konvencije iz 1982, proglašavaju Međunarodnu zonu dubokog morskog dna i njena bogatstva zajedničkom baštinom (općim dobrom) čovječanstva. Deklaracija, kao i član 137 Konvencije, između ostalog, proglašuju da - "države ni fizičke ili pravne osobe ne smiju prisvajati bilo koji dio Zone ili njegova bogatstva". "Sva prava na bogatstva Zone

pripadaju čovječanstvu u čije ime djeluje Vlast. Ta bogatstva su neotudiva. Rude izvadene iz Zone mogu se otudititi samo u skladu s odredbama ..." dijela XI Konvencije, te pravilima, propisima i postupcima Vlasti. "Države, pravne ili fizičke osobe ne smiju zahtijevati, stjecati ili koristiti prava na rude izvadene u Zoni osim u skladu s odredbama..." dijela XI. "U protivnom, nikakvi zahtjevi takve vrste, prisvajanje ili korištenje tih prava neće se priznati". Ovo je ujedno i ugovorna obveza svih stranaka Konvencije nakon njenog stupanja na snagu.

Deklaracija iz 1970, i u razrađenom obliku Konvencija, nadalje propisuju da će se Zona koristiti isključivo u miroljubive svrhe, i da će države djelovati u Zoni u skladu s odredbama dijela XI Konvencije, načelima Povelje Ujedinjenih naroda i drugim pravilima međunarodnog prava u interesu održavanja mira i sigurnosti, unapredivanja međunarodne suradnje i uzajamnog razumjevanja.

Na ovom mjestu izlišno je navoditi ostale propise Deklaracije i Konvencije s kojima dolaze u sukob zakoni, sporazumi i ponašanje država "jednostranih zakonodavaca".

x

Ipak su međutim sve te države "jednostrani zakonodavci" svojim aktima nastojale da se više ili manje približe nekim zajedničkim ciljevima Deklaracije iz 1970. i Konvencije iz 1982, mada im odriču obveznu važnost u odnosu na sebe same. Rene-Jean Dupuy čak ističe da te zemlje - "ne žele izdati etiku koja je u osnovi i koja je izražena u Deklaraciji načela iz 1970".²² Izložit ćemo sva ta zajednička obilježja nacionalnih zakonodavstava i odmah ćemo ih komentirati.

1. Najprije, svi zakoni i dva sporazuma, doneseni su kao "privremeni" u očekivanju zaključenja i stupanja na snagu Konvencije, koja je bila potpisana 1982. Skoro svi zakoni, te Privremeni aranžman iz 1984, propisuju zabranu vadenja čvrstih minerala iz Zone prije 1. siječnja 1988. godine.

Ali u toj "privremenosti" ne ogleda se nikakvo poštivanje prava propisanog Deklaracijom iz 1970. i Konvencijom iz 1982. Tu se ne radi ni o preuzimanju obveze ratifikacije ili pristupanja Konvenciji iz 1982. Svaki od zakona izričito predviđa da će on biti opozvan ratifikacijom i stupanjem na snagu Konvencije za državu u pitanju, ali to naravno ovisi o njenoj suverenoj volji.

Japanski zakon u tome pogledu predviđa jedino da će u slučaju suprotnih propisa nekog ugovora, ugovorne odredbe imati prednost pred propisima toga zakona. A ugovorne odredbe mogu biti i one sklopljene između država "jednostranih zakonodavaca", a ne nužno odredbe Konvencije iz 1982. Stoga je japanski Zakon "privremen" samo po njegovu imenu. A i u slučaju svih drugih "privremenih" zakona i sporazuma vrijedi stara francuska izreka da u životu ništa nije trajnije od provizorija.

Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Ronald Reagan nedvosmisleno je izjavio da njegova zemlja neće postati strankom Konvencije iz 1982. u njenom sadašnjem sadržaju.²³ U suštini su i sve ostale države svojim zakonima i sklopljenim sporazumima neizravno izrazile istu namjeru. One time svjesno opstrijiraju ostvarenje medunarodnog poretku na dnu mora predvidenog Konvencijom iz 1982.

S time u vezi postavlja se problem posebnih dužnosti Francuske, Sovjetskog Saveza, Japana i Italije, koji su potpisali Konvenciju iz 1982. Član 18 Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. propisuje da država - "treba da se uzdrzi od akata kojima bi se ugovor lišio svoga predmeta i svoga cilja" - ako ga je potpisala, sve dok ne očituje namjeru da ne postane njenom strankom. To je nesumnjiva obveza svih država stranaka Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969., a po многим i pravilo općeg medunarodnog prava.²⁴ A čini nam se da su te četiri države potpisale Konvenciju iz 1982. da bi stekle pravo sudjelovanja u radu Pripremnog odbora za Međunarodnu vlast za morsko dno i za Međunarodni sud za pravo mora, a ne s bona fide namjerom da joj postanu stranke.

2. Svi nacionalni zakoni sadrže odredbu kojom se izjavljuje da države u pitanju ne vrše suvereno prisvajanje dijela Zone, i da slobode otvorenog mora neće biti narušene. S obzirom da je polazište svih tih zakona da istraživanje i iskorištavanje Zone čini

za sebe slobodu otvorenog mora, ove navode čemo na drugom mjestu dublje razmotriti.

3. Svi zakoni predviđaju plaćanje naknade za iskorištavanje bogatstava Zone, koju će korisnik uplaćivati u za to posebno ustavljjen državni fond. Neki od zakona u tome pogledu predviđaju visinu takse u odnosu na vrijednost izvadenih minerala, ili daju elemente za njen proračun. Zakon Sjedinjenih Država u tome pogledu predviđa visinu od 3,75% na vrijednost izvadenih minerala. Japanski zakon jednostavno predviđa da će tu visinu odrediti Kabinet te zemlje. Sovjetski Dekret predviđa da će se svote koje odredi Ministarsko vijeće SSSR-a, od dijela dobivenih proizvoda od sovjetskih poduzeća uplaćivati u poseban fond.

Ti bi se fondovi trebali koristiti za plaćanja međunarodnoj Vlasti u slučaju da odnosa država postane strankom Konvencije, mada u svim zakonima ta svrha nije izričito predviđena. Ali njemački i francuski zakoni predviđaju da će se i prije toga ta sredstva neposredno koristiti kao pomoć zemljama u razvoju, naravno na izravan način.

Ovi zakonski propisi mogli bi se tumačiti i kao neizravno priznanje razvijenih zemalja da bogatstva Međunarodne zone ipak čine zajedničku baštinu čovječanstva, kao i njihovu brigu da se dobiti ostvarene u Zoni koriste za unapredjenje razvoja privredno zaostalih zemalja.²⁵ Ali tu se i u tome slučaju radi samo o priznanju jednog političkog načela, a ne o izvršenju pravne obveze. Pošto se zakoni mogu jednostrano mijenjati i dokidati, svi ti unutrašnji propisi daleko su od toga da predstavljaju izvršenje međunarodnih obveza u obujmu predvidenom Konvencijom iz 1982.

4. Napokon, jedino francusko i sovjetsko zakonodavstvo nastojala su biti u skladu i s paralelnim režimom iskorištavanja Međunarodne zone, predviđenim u Konvenciji iz 1982. Prema propisima samo tih dviju zemalja nosilac dozvole za istraživanje može steći dozvolu za iskorištavanje samo polovice istraženog nalazišta. Francuski zakon pri tome ništa izravno ne govori o sudbini druge polovice. Sovjetski Dekret je u tome pogledu odredeniji, propisujući da je ta druga polovica rezervirana za istraživanje i iskorištavanje putem buduće međunarodne organizacije za morsko dno. Zakonodavstva svih drugih država u tome pogledu

ne sadrže nikakve odredbe.

Sovjetski Dekret izričitiji je od ostalih zakonodavstava u pogledu razloga njegovog usvajanja. U njegovu uvodu navedeno je, između ostalog, da Sovjetski Savez podržava i da će nastaviti da podržava sklanjanje konvencije o pravu mora, te potom - "... uzimajući u obzir da su druge države jednostrano otpočele praktično iskorištanje mineralnih izvora morskog dna izvan granica epi-kontinentalnog pojasa, dužnost je Sovjetskog Saveza da poduzme mјere za zaštitu svojih interesa u pogledu istraživanja i iskorištanja tih izvora."

Pošto ta zemlja nije postala strankom sporazuma sklopljenih između drugih država "jednostranih zakonodavaca", izgleda vjerojatnjim da će ona konačno i ratificirati Konvenciju iz 1982. ili da će joj pristupiti. Ali kad se radi o svim zemljama iz te grupe, uključivši Francusku i Sovjetski Savez, valja ponoviti da se unutrašnji zakoni mogu u svakom trenutku jednostrano mijenjati, i da se tu ne radi ni o kakvoj izraženoj volji, čak ni tih dviju država, da se poštuju i izvršavaju propisi dijela XI Konvencije iz 1982., u njegovim pojedinostima.

x

Ali su i ti propisi nacionalnih zakonodavstava koji se približavaju ciljevima Deklaracije iz 1970, daleko od drugih odredaba predviđenih u okviru međunarodnog poretku ustanovljenog Konvencijom iz 1982. Paul McDade došao je u tome pogledu do zaključka da ta zakonodavstva mijenjaju ili zanemaruju izvjesne temeljne aspekte režima "zajedničke baštine", kako su propisani Konvencijom.²⁶

Ni jedno od nacionalnih zakonodavstava ne ograničava broj nalazišta koja molitelj dozvole može dobiti. Nadalje, ostavljeno je u nadležnosti nacionalnih organa svake od država da odreduje veličinu prostora svakog od nalazišta. Nasuprot tome, Rezolucije II Završnog akta Konferencije, koja je u mnogo čemu izmijenila Konvenciju u korist "pionirskega investitora", ovlašćuje samo jedno nalazište pionirskega djelatnosti koje može tražiti jedno poduzeće, a čija površina ne smije preći 150.000 kvadratnih kilo-

metara. A i visina predvidenih uplata kao naknada za iskorištavanje nalazišta daleko je od one koju predviđa Konvencija.

Isto tako, član 150 (h) Konvencije predviđa da se djelatnosti u Međunarodnoj zoni obavljaju, između ostalog, na način da se osigura zaštita država u razvoju od negativnih posljedica za njihove privrede ili njihove dohotke od izvoza zbog smanjenja cijena neke rude ili smanjenja obujma izvoza te vrste rude, koja bi mogla biti prouzročena iskorištavanjem Zone. Nacionalni zakoni ne predviđaju nikakav sistem reguliranja proizvodnje sirovina.²⁷

Jednako je i u pogledu transfera tehnologije predviđenog članom 144 Konvencije koji ima za cilj da je Međunarodno poduzeće i stranke Konvencije mogu koristiti.

III

Međutim, države "jednostrani zakonodavci" ne smatraju da svojim propisima, sporazumima i djelovanjem krše bilo kakvu međunarodnu obvezu koja bi se na njih odnosila. I izvjesni pisci iznose argumente u prilog teze da su ti propisi i ta praksa u skladu s međunarodnim pravom. Našoj ćemo diskusiji podvrgnuti mišljenja nauke i službene stavove država u tome pogledu.

Najprije se ističe da Deklaracija Opće skupštine iz 1970. ne predstavlja nikakav neposredan izvor međunarodnog prava, pošto čak ni prema tekstu Povelje Ujedinjenih naroda, taj organ nema nikakvu zakonodavnu nadležnost.²⁸ Slijedeći taj zaključak, Deklaracija iz 1970. nije sama za sebe mogla od načela zajedničke baštine čovječanstva stvoriti običajno pravno pravilo, za razliku od onoga što tvrde zemlje u razvoju pripadnice Grupe 77. René-Jean Dupuy podvlači da - "Rezolucija koja deklarira neki običaj izražava ne samo suglasnost gledišta o pravu, nego također i prethodno ponašanje država. Dakle, treba priznati da se na dubinama od 5000 metara uzalud mogu tražiti presedani. Radi se o rezoluciji koja predviđa program (résolution programmatoire) i ona potvrđuje zajedničku namjeru država članica Ujedinjenih naroda da izrade međunarodni režim za morsko dno; ... A da bi se izgradio institucionalni sistem, države članice međunarodne zajednice tre-

bale su pregovarati o stvaranju sistema s organima koji se upravljaju propisanim postupcima i koji raspolažu finansijskim sredstvima; ali ništa u 1970. nije moglo garantirati da će se takve ambicije ostvariti",²⁹ zaključuje ovaj pisac. Dakle, ta Deklaracija pravno ne obvezuje čak ni zemlje poput Sjedinjenih Država, koje su glasale u njen prilog.

Prema tim gledištima ta Deklaracija nije mogla stvoriti ni novi jus cogens prema uvjetima predviđenim u članu 53. Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. Taj propis zahtijeva da je imperativna norma općeg međunarodnog prava - koja čini ništavim ne samo neki ugovor nego i jednostrani akt u sukobu s njom - ona norma "što ju je prihvatile i priznala čitava međunarodna zajednica država..." Stoga, zaključuje Langavant, "ako grupa zemalja u razvoju u svojoj cjelini smatra načelo (zajedničke baštine čovječanstva) imperativnom normom, suprotno je stalno zastupala grupa industrijskih zemalja u svojoj cjelini"³⁰. Valja priznati da su u trenutku glasanja o toj Deklaraciji, a i kasnije, te zemlje stalno odricale njen obvezni karakter.

Iz tih razloga načelo zajedničke baštine čovječanstva nije se moglo transformirati u opće običajno pravilo koje bi obvezivalo sve države svijeta i koje bi zabranjivalo nacionalne zakone o djelatnostima u Zoni. Prema tome gledištu običaj nastaje na temelju sporazuma ili konsensusa o pravnom pravilu u pitanju, koji treba da bude potvrđen kasnijom praksom država. "U tome pogledu, ističe Langavant, postoji sporazum o načelu, ali njegov prihvat od država može proizaći samo iz njihova uzdržavanja od donošenja zakona, priznajući na taj način da je na to ovlaštena jedino međunarodna zajednica (Vlast)." A praksa je suprotna sporazumu o načelu. U tome pogledu Langavant citira Guya de Lachariera: "Nasuprot tome, što se tiče postojanja prakse u toj oblasti, ona je karakterizirana postupcima u pravcu iskorištavanja od strane onih koji su u stanju da to čine, a to su industrijski razvijene države."³¹ Dakle, slijedeći taj način razmišljanja, jedina praksa koja može biti relevantna za stvaranje običajnog pravila u toj oblasti jeste ona koju vrši sedam ili devet najrazvijenijih država, koje makar u ovom trenutku jedine raspolažu s potrebnom tehnologijom za dubokomorsko rudarstvo. Ostatak čovječanstva može stoga

biti samo pasivan promatrač u tome pogledu. Ali čak ako bismo i prihvatili taj način zaključivanja da običajno pravo nastaje isključivo na temelju ponašanja država koje u nekém trenutku mogu dje-lovati, ne daje se odgovor o tome na koji bi se način to običajno pravo moglo mijenjati za deset ili trideset godina ukoliko bi mnogo veći broj država došao u posjed potrebne tehnologije.

Naravno, prema ovim gledištima, neka konvencija obvezuje po ugovornoj osnovi samo njene stranke, i to tek nakon njenog stupanja na snagu. Ovi pisci, međutim, prešućuju pravnu obvezu država potpisnica nekog ugovora da ga ne smiju lišiti njegova predmeta i cilja sve dok ne očituju namjeru da mu ne postanu stranke.

Čini nam se, međutim, da svi ovi pisci danas namjerno zaboravljaju stvarne motive i namjere svih država koje su u 1970. godini glasale u Općoj skupštini u prilog Deklaracije, a u 1973. u prilog sazivanja Treće konferencije UN o pravu mora.

Već smo bili istakli da kada je dno mora na dubinama većim od 200 metara postalo dostupno čovječanstvu, jedino primjenljivo pravo u toj oblasti bilo je tada ono propisano Ženevskom konvencijom iz 1958. o epikontinentalnom pojasu. I prema članovima 1 i 2 te Konvencije svaka obalna država, dakle ne samo njene stranke, mogla je smatrati da zakonito vrši suverena prava na svome "epikontinentalnom pojasu", nezavisno od stvarne ili fiktivne okupacije ili bilo kakvog izričitog proglaša (član 2), - "do točke gdje dubina voda nad njime dopušta iskorištavanje prirodnih bogatstava spomenutih prostora" (član 1). I pošto je tehnološki razvoj bio dozvolio iskorištavanje prirodnih bogatstava morskog dna na bilo kojoj dubini, ta dva propisa uzeta zajedno, dozvoljavala su prisvajanje od strane obalnih država dna svih mora i oceana, i to bez proglaša, osim možda morskog dna u produžetku Antarktika, mada se tu više ne radi o "epikontinentalnom pojasu" u geološkom smislu.

I nešto prije nego što je uslijedio taj tehnološki razvoj, takvom tumačenju propisa općeg medunarodnog prava o epikontinentalnom pojasu veoma jako uporište dala je presuda Medunarodnog suda od 20. siječnja 1969., o Epikontinentalnom pojasu u Sjevernom moru.³² U toj presudi Sud je, između ostalog, potvrdio "inherentno pravo" na epikontinentalni pojas svake obalne države koji čini produžetak

njenog kopnenog područja pod morem, kao navodno "najtemeljnije od svih pravnih pravila koja se odnose na epikontinentalni pojas", i koje je "utvrđeno članom 2 Ženevske konvencije iz 1958, mada je potpuno nezavisno" (p. 22, paragraf 19). Sud je, nadalje, u istoj presudi zaključio da "u slučaju prava i obveza općeg ili običajnog prava koja se po svojoj naravi moraju primjenjivati u jednakim uvjetima za sve članove međunarodne zajednice ...", ta pravila ne mogu biti podvrgnuta rezervama od stranaka Konvencije iz 1958. (pp. 38-39, paragraf 63).

I za razliku od člana 6 te Konvencije koji postavlja pravilo razgraničenja epikontinentalnog pojasa između obala susjednih država, sud je zaključio - "da član 12 Ženevske konvencije o epikontinentalnom pojusu dozvoljava rezerve "na članove Konvencije osim članova 1 do uključivo 3"; ta tri člana - ističe Sud - "su ona koja su se onda očito smatrала da potvrduju ili kristaliziraju pravila općeg običajnog međunarodnog prava koja se odnose na epikontinentalni pojas, pravila koja su bila ustanovljena, ili su makar bila na putu stvaranja, među kojima o pitanju prostiranja epikontinentalnog pojasa prema pučini, o pravnom karakteru naslova obalnih država, o naravi prava koja se mogu vršiti, o vrstama prirodnih izvora na koje se ta prava odnose, o održanju pravnog položaja voda iznad epikontinentalnog pojasa kao otvorenog mora i o održanju pravnog režima zračnog prostora iznad tih voda." (pp. 38-39, paragraf 63).

Rijetko je koja druga odluka Međunarodnog suda, makar u jednom razdoblju, uživala toliko visok ugled kao ova. Mnoge države smatrале су да ta presuda deklarira običajno pravo u pogledu razgraničenja epikontinentalnog pojasa između susjednih država. A upravo je njen tekst na neizravan ali veoma očit način potvrdio općeobičajni karakter kriterija eksploatabilnosti u pogledu vanjskih granica epikontinentalnog pojasa iz člana 1 Ženevske konvencije. Ta potvrda proizlazi i iz načela prirodnog produžetka kao navodno "inherentnog prava" svake obalne države. A, kako smo već naveli, članovi 1 do 3 Ženevske konvencije nisu predviđali nikakvu krajnju granicu proširenja toga pojasa prema prostorima otvorenog mora na temelju primjene kriterija eksploatabilnosti.

Ipak, nakon tehnološkog razvoja koji je uslijedio, međunarodna

zajednica u cjelini svjesno je željela otkloniti štetne posljedice pomenutog kriterija eksploatabilnosti iz člana 1 Ženevske konvencije. A Deklaracijom usvojenom u 1970, Opća skupština se opredijelila za režim dna dubokog mora "izvan granica nacionalne jurisdikcije", kao res communis omnium, proglašavajući da taj prostor morskog dna, njegovo podzemlje i bogatstva u njemu jesu "zajednička baština čovječanstva". I da bi se propisao međunarodni poredak u tome prostoru drugom rezolucijom Opće skupštine bila je sazvana Treća konferencija UN o pravu mora.

Tim jednoglasno usvojenim aktima Opće skupštine, uključivši potvrđne glasove mnogih industrijski razvijenih zemalja, svjesno se željelo izmijeniti štetan i nepoželjan domaćaj člana 1 Konvencije o epikontinentalnom pojasu, ali ne samo to. Imperativnim riječima kojima je proglašeno načelo zajedničke baštine čovječanstva, države članice Ujedinjenih naroda glasale su i protiv mogućih zahtjeva, koji tada čak nisu bili izvršeni, da dno Zone ili nena bogatstva postanu res nullius.

I mandat Treće konferencije UN o pravu mora nije se sastojao u tome da se propišu uvjeti sticanja posebnih prava država i njihov domaćaj na rudna nalazišta u Međunarodnoj zoni, nego suprotno tome, Konferencija je imala propisati međunarodni poredak u toj Zoni koja je već bila proglašena, zajedno s bogatstvima u njoj -- zajedničkom baštinom čovječanstva. Sve države koje su sudjelovale na toj Konferenciji, i koje su uzele aktivnog učešća u donošenju propisa o tome poretku, neizravno su dale svoj pristanak i na to načelo.

I a contrario, pošto su Sjedinjene Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Sovjetski Savez, Ukrajina, Bjelorusija i Nizozemska, još uvijek stranke Konvencije o epikontinentalnom pojasu u njenoj cjelini, tvrditi da Deklaracija Opće skupštine iz 1970. nema nikakvog pravnog učinka, bilo bi ravno tvrdnji da bi se sve druge obalne države, stranke te Konvencije, mogle prema tim zemljama pozvati na kriterij eksploatabilnosti kao na ugovorni propis, i za sebe zahtijevati odgovarajući prostor morskog dna do crte sredine bilo kojeg mora ili oceana.

Stoga, odričući pravni domaćaj zajedničke baštine čovječanstva ne može se doći do zaključka da Međunarodna zona i prirodna

bogatsva u njoj čine res nullius, otvoren prisvajanju prvog okupanta. Za takav zaključak trebalo bi naći jako uporište u pravnom režimu otvorenog mora koji je danas na snazi, o čemu ćemo posebno raspravljati.

x

Od ovih doktrinarnih kontroverzi značajnija je osnova na koju se pozivaju tekstovi nacionalnih zakona država u pogledu iskorištavanja krutih mineralnih izvora morskog dna. U tome pogledu američki zakon je najodredeniji: "pravno je mišljenje Sjedinjenih Država da iskorištavanje i komercijalno vadenje krutih mineralnih bogatstava dna dubokog mora, čine slobode otvorenog mora, pod uvjetom obveze razumnog vodenja računa o interesima drugih država u vršenju tih i drugih sloboda, priznatih općim načelima međunarodnog prava.³³

Drugi nacionalni zakoni su u tome pogledu manje odredeni. Osim što ističu da se njihovom primjenom ne vrši suvereno prisvajanje dna otvorenog mora, oni sadrže i propis da djelatnosti koje oni dozvoljavaju ne smiju zadirati u slobode otvorenog mora. Ne čini nam se, međutim, ni malo dovoljnim da bi se neka nova djelatnost u prostoru otvorenog mora smatrала dozvoljenom ako ona sama ne bi zadirala u postojeće slobode. Samo zbog te činjenice, ako bi i bila točna, takva djelatnost ne mora nužno predstavljati novu slobodu, uskladenu s općim pravnim režimom otvorenog mora.

Ali indikativno je da se pisci koji zastupaju pravnu ute-meljenost nacionalnih zakonodavstava, mnogo više zaokupljaju navodno neobveznim značajem načela zajedničke baštine čovječanstva nego objektivnom i produbljenom analizom postojećeg pravnog režima koji vlada na otvorenom moru. U tome pogledu, poput gornjih zakonskih propisa, oni se ograničavaju na slabo utemeljene tvrdnje i zaključke. Izložit ćemo jedan takav primjer.

Poznato je da znanost međunarodnog prava do danas nije jedinstvena u pogledu pravne prirode otvorenog mora. Većina pisaca smatra da je ono res communis omnium. Neki pisci iznosili su argumente protiv toga rješenja iz razloga pravničke jasnoće. Gilbert Gidel, ističući netočnu upotrebu latinskih izraza res

communis i res nullius iz privatnog prava zaključio je sljedeće: "... treba kategorički i konačno isključiti izraze "res nullius" i "res communis" iz diskusije o pravnoj naravi otvorenog mora. Oni zamagljuju raspravu koja je i sama po sebi teška".³⁴ Ali neki suvremeni pisci, pozivajući se na njegove argumente u prilog odbacivanja teze o otvorenom moru kao res communis, a koja je i danas veoma raširena, pretendiraju da je on zastupao stajalište da je ono res nullius. I iz te neosnovane postavke izvode krajnje zaključke.

Tako ga je jedan pisac citirao na sljedeći način: "... Gidel je ukazivao na dvomislenost tih izraza i na nesporazume koji iz toga nastaju. Pokazao je kako "res nullius" u rimskom pravu upućuje na ideju potencijalnog prisvajanja: stvar koja u ovom trenutku nije prisvojena podobna je da to bude: res nullius sedit primo occupanti. Samo more nije res nullius, ali su to materijalni predmeti koji su u njemu nalaze, koji su podobni da budu okupirani i prisvojeni (ribe, trave, pjesak, kamenje ...)." Postoji dakle poziv na inicijativu", dodaje taj pisac.³⁵ Dakle, kruti minerali s dna otvorenog mora čine res nullius koji mogu biti predmetom prisvajanja.

Ne pretendiramo da se u magistrалnom djelu o pravu mora, koje je napisao veliki učenjak kakav je bio Gilbert Gidel, i objavljenom još u 1932. godini, mogu naći rješenja za sve sadašnje probleme prava mora. Ali, ukoliko se gornji stav želi njemu pripisati, valja istaknuti da u njegovu djelu nema zaista ničega što bi opravdavalo takve zahtjeve.

Govoreći o opasnosti prihvaćanja načela o "kondominiju" na moru, Gidel je naveo: "Treba odlučno prihvatiti sadašnje stanje stvari, i u nedostatku nekog budućeg uređenja - veoma poželjnog pod rezervom da bude apsolutno precizno i da se odnosi na strogo ograničena pitanja - treba prihvatiti da sloboda otvorenog mora ne čini "subjektivno pravo" koje pripada državi prema drugim državama, državi kao članu međunarodne zajednice..."³⁶. Iz toga navoda moglo bi se zaključiti da bi Gidel danas vjerojatno bio po-bornik međunarodnog poretku u Zoni, kako ga je propisala Konvencija iz 1982, pošto je taj poredak "apsolutno precizan" i odnosi se na "strogo ograničena pitanja", dakle po njegovom zaključku je "veoma poželjan". I njegovo navodenje gledišta Reasteda da sloboda otvorenog mora ne čini subjektivno pravo države u odnosu na druge, ta-

koder je suprotno partikularnim zahtjevima država "jednostranih zakonodavaca" u tome dijelu mora.

U tome pogledu Gidel je nastavio: "... Jedina prava koja pripadaju državi po suštini slobode otvorenog mora su "ona koja se sastoje u pravu zaštite brodova koji plove pod zastavom te države u slučaju kada su ometeni u vršenju te slobode ili mogućnosti."³⁷

Raspravljajući o dugotrajnim isključivim upotrebljama (utilisations privatives durables) izvjesnih dijelova otvorenog mora, Gidel je došao do više zaključaka. U pogledu uvjeta za stjecanje isključivog prava na sedentarni ribolov on je naveo: "Ti uvjeti suštinski se oslanjaju na efektivnu i dugotrajnu upotrebu jednog dijela otvorenog mora u svrhe sedentarnog ribolova, a na druge države, posebno one koje zbog svoga geografskog položaja mogu isticati posebne prigovore, ne suprotstavljaju se toj upotrebi putem formalnih i upornih protesta..."³⁸

Ako bi netko želio povući analogiju između isključivog iskorištavanja krutih minerala s dna otvorenog mora sa sedentarnim ribolovom, afirmacija načela zajedničke baštine čovječanstva putem Deklaracije iz 1970. i Konvencije iz 1982. koju je do sada potpisalo skoro 160 država, ukazuje da sedam ili devet država, djelujući jednostrano i zajednički, nije mogla steći pravo na dugotrajanu isključivu upotrebu odgovarajućih nalazišta za koja su nacionalni organi izdali dozvole. Pošto Gidel u tome pogledu neizravno postavlja uvjet dosjelosti (efektivna i produžena upotreba bez protesta od strane drugih) na ovom mjestu valja istaknuti argument Dupuya, da je na dubinama od 5000 metara uzalud tražiti presedane. Iz tih razloga nije se mogla stvoriti ni nova "sloboda" otvorenog mora u tome pogledu.

Jednako je i s uredajima podignutim na otvorenom moru. Gidel je istakao: "Njihovo podizanje mora biti podvrgnuto izričitom ili prešutnom pristanku drugih država. Ova čak iz jačih razloga nego kad se radi o sedentarnom ribolovu na otvorenom moru: iz jačih razloga jer je ometanje plovidbe zbog tih uredaja znatnije nego što ga općenito može prouzročiti sedentarni ribolov..."³⁹

Napokon, ovaj veliki međunarodni pravnik raspravljaо je i o režimu podzemlja (les tréfonds) otvorenog mora, za razliku od njegova dna. U njegovo doba to podzemlje bilo je zanimljivo iz dva

razloga. Najprije zbog proširenja rudnih okna u pravcu podzemlja otvorenog mora, koja su se bušila s kopna, i to preko podzemlja teritorijalnog mora koje je tada dosezalo 3, 4 ili 6 morskih milja. Druga namjeravana upotreba bila je projektirano prokopavanje tunela ispod La Manchea i Gibraltara. U tome pogledu Gidel je bio veoma restriktivan: "... prema međunarodnom pravu dopuštene su sve djelatnosti država u podzemlju otvorenog mora koje se značajnije ne očituju, stvarno ili potencijalno, na dnu otvorenog mora."⁴⁰ "Ako se bušotine prave iz podzemlja (dakle, polazeći od kopna, naše objašnjenje) one neće davati povoda nikakvim prigovorima. Ako se, naprotiv, one vrše izvana, njihovo praktično ostvarenje stvorit će osim tehničkih i pravne teškoće"⁴¹

Za one pisce koji nastoje iznaći pravničko opravdanje za nacionalne zakone o dubokomorskem rudarstvu bolje bi bilo da nisu skretali pažnju čitalaca na gledišta Gilberta Gidela.

IV

Na bilo koji način ne može se izbjegći pažljivoj analizi pravnog režima otvorenog mora kakav je danas na snazi. A u tome pogledu ima najmanje dvojbe.

Ženevska konvencija o otvorenom moru iz 1958. jedna je od rijetkih koje predstavljaju "čistu" kodifikaciju općeg međunarodnog prava na snazi. To je izričito istaknuto i u njenom uvodu, gdje je navedeno da države njene stranke žele - "da kodificiraju pravila međunarodnog prava o otvorenom moru", i da priznaju da odredbe te Konvencije "u bitnosti izražavaju ustaljena načela međunarodnog prava". Stoga skoro u njenom tekstu i nema pravila koja već u 1958. godini nisu bila općenito priznata kao pravila općeg međunarodnog prava na snazi. Stranke te Konvencije između drugih su: Sjedinjene Države, Savezna Republika Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Sovjetski Savez, Ukrajina, Bjelorusija, Japan, Italija, Belgija i Nizozemska - dakle sve države sadašnji i potencijalni "jednostrani zakonodavci", s jedinim izuzetkom Francuske.

Sva pravila i sva temeljna načela iz te Konvencije potom su bila uvrštena u dio VII Konvencije iz 1982., s malim nadopunama

na koje ćemo posebno upozoriti. Kako smo ranije naveli, tu Konvenciju, iako još nije stupila na snagu, do sada je potpisalo skoro 160 država, a ratificiralo ju je više od 25. Stoga, ako u međunarodnoj zajednici postoji opći konsensus o pravnom režimu nekog dijela mora, to su nesumnjivo pravila o otvorenom moru koja sva deklariraju običajno pravo na snazi.

Postavlja se pitanje ima li u tim općenito prihvaćenim pravilima pravne osnove za isključivo istraživanje i iskorištanje mineralnih izvora dna otvorenog mora i njegova podzemlja, od države pojedinačno, i to prema uvjetima predviđenim u njihovim nacionalnim zakonodavstvima.

U tome pogledu najprije valja utvrditi u čemu se sastoji to isključivo istraživanje i iskorištavanje. Izložili smo da države "jednostrani zakonodavci" pretendiraju da za sebe ne pravljaju suverenost dijelova Međunarodne zone. One u svojim zakonima i izričito propisuju da djelatnosti koje dozvoljavaju ne smiju zadirati u postojeće slobode otvorenog mora. Ali, da li su ovi, pretežno deklaratori propisi dovoljni za opravdanje tih djelatnosti, uzimajući u obzir njihovu narav i suštinu?

Najprije, svi nacionalni zakoni i međusobni sporazumi odnose se na prostor u kojem ni jedna država ne može vršiti suverenost, niti isključivu personalnu nadležnost. Istina je da države povremeno sklapaju konvencije koje imaju ekstrateritorijalni učinak. Primjer za to je sama Ženevska konvencija o otvorenom moru, kao i propisi Konvencije iz 1982. o otvorenom moru i o Međunarodnoj Zoni. Primjer za to je i Washingtonski ugovor iz 1959. o Antarktiku, te Ugovor o načelima koja uređuju djelatnosti država na istraživanju i iskorištanju svemira, uključivši Mjesec i druga nebeska tijela iz 1967. Ali svim tim ugovorima sa ekstrateritorijalnim domaćnjem njihove stranke uređuju izvjesne slobode i djelatnosti koje su dozvoljene svima, i gdje u nekom takvom prostoru nitko nije isključen.

Slično tome, dvostrani i vešestrani ugovori o ribolovu na otvorenom moru odnose se isključivo na brodove pod zastavom država njihovih stranaka. Oni ne mogu nametati nadležnosti ili ograničenja brodovima trećih država.

Nacionalni zakoni i sporazumi sklopljeni u 1982. i 1984. u tome pogledu čine veliki izuzetak. Dozvola za istraživanje i iskorištavanje nekog rudnog nalazišta na dnu otvorenog mora ima za posljedicu isključenje svakoga drugoga s toga prostora, pa čak i Medunarodnog poduzeća.⁴² Reciprocitet u priznavanju dozvola, predviđen nacionalnim zakonima i ureden medusobnim sporazumima, također ima za posljedicu isključenje svih država koje ostaju izvan toga sistema, a koje se bez dozvole onih koje se u njemu već nalaze, ne mogu u njega uključiti. Države koje pripadaju toj grupi tako čine stvarnu i pravnu diskriminaciju svih trećih država na prostoru dna i podzemlju otvorenog mora na kome ne uživaju isključivu teritorijalnu nadležnost. Ribolov, polaganje podmorskih kabela i cjevovoda, plovidba i prelijetanje nemaju te posljedice. Valja se zapitati da li je taj ustanovljeni sistem "reciprociteta" suprotan samoj slobodi otvorenog mora.

Valja se također zapitati u čemu se sastoji i odsutnost zahtjeva za suverenošću i za prisvajanjem dijelova Medunarodne zone. Za razliku od riba i drugih bioloških izvora, polimetalički noduli i drugi minerali, nisu obnovljivi prirodni izvori. Navodna sloboda njihova iskorištavanja ne može se asimilirati sa slobodom ribolova. I kao što smo vidjeli, nacionalni zakoni predviđaju isključivo istraživanje i iskorištavanje jednog nalazišta tih neobnovljivih izvora na vrijeme od 30 ili više godina, sve do njihova potpunog iscrpljenja. Claude-Albert Colliard s pravom se zapitao kakva je razlika između države okupanta (koja ima namjeru steći suverenost na nekom ničijem području) i države eksploata.⁴³

Postoji li dakle osnova u pozitivnom pravu koje se odnosi na otvoreno more za pojedinačnim iskorištavanjem polimetaličkih nodula uz isključenje svih ostalih, a na temelju zakona izvjesnih zemalja zakona, čiji domaćaj prelazi u njihove državne granice? Da li je u tome pogledu moguće transponirati pravo zastave broda, tj. nadležnost neke države nad nekim gradanima koji vrše te djelatnosti na dnu otvorenog mora uz isključenje drugih?⁴⁴

Konvencija iz 1958., a još manje Konvencija iz 1982., među slobodama otvorenog mora ne predviđaju slobodu istraživanja i iskorištavanja mineralnih izvora s njegova dna. Konvencija iz 1982.

izričito je i zabranjuje. U pripremnim radovima Komisije za međunarodno pravo pred Prvu konferenciju UN o pravu mora nema ničega što bi dalo uporišta za takvu slobodu. U svome zadnjem izvještaju iz 1956. Komisija je navela da nije spomenula slobodu istraživanja i iskorištavanja dna i podzemlja otvorenog mora izvan epikontinentalnog pojasa, jer je smatrala da - "Takvo iskorištavanje nije još steklo dovoljno praktičnu važnost da bi bilo opravdano njeno uređenje". Ona je još podvukla da se svaka sloboda koja se vrši u interesu svih mora regulirati.⁴⁵ Komisija, dakle, u 1956. godini nije predviđala da bi se neka nova sloboda otvorenog mora mogla stvoriti putem nacionalnih zakona samo malog broja država.

Za razmatranje našeg problema ostaje nam, dakle, član 2 Konvencije iz 1958. i član 87 Konvencije iz 1982, koja još nije stupila na snagu.

Član 2 Konvencije iz 1958. nabraja samo četiri slobode otvorenog mora: (1) slobodu plovidbe; (2) slobodu ribolova; (3) slobodu polaganja podmorskikh kablova i cjevovoda; i (4) slobodu prelijetanja. Član 87 Konvencije iz 1982. tim slobodama dodaje još dvije: (a) slobodu podizanja umjetnih i drugih uredaja koje dozvoljava međunarodno pravo, podložno njenom dijelu VI o epikontinentalnom pojasu; i (b) slobodu znanstvenog istraživanja, podložnu pomenutom dijelu VI, i dijelu XIII koji se odnosi na znanstveno istraživanje mora općenito. Već smo istakli da dio XI te Konvencije, potvrđujući načelo zajedničke baštine čovječanstva, izričito zabranjuje sve djelatnosti u Međunarodnoj zoni, suprotne njegovim odredbama. Ali države "jednostrani zakonodavci" vjerojatno se neće ni pozivati na tu Konvenciju za koju tvrde da ih pravno ne obvezuje.

Značajna je ipak činjenica da Konvencija iz 1958. nije limitativna u nabranjanju sloboda otvorenog mora. Stavak 2 njenog člana 2 navodi: "Sve države vrše te slobode kao i druge slobode priznate općim načelima međunarodnog prava, vodeći razumno računa o interesima drugih država na slobodi otvorenog mora."

Stoga neka sloboda koja nije nabrojana u navedenom propisu mora biti priznata "općim načelima međunarodnog prava". S obzirom da je suprotno načelo, ono zajedničke baštine čovje-

čanstva, prihvatile ogromna većina država, i da je međunarodni poredak u Zoni propisan Konvencijom iz 1982, ne može se razumno tvrditi da je sloboda istraživanja i iskorištavanja mineralnih bogatstava u Zoni, uz isključenje drugih, postala nova sloboda "priznata općim načelima međunarodnog prava". Jer što god taj izraz može značiti, on podrazumijeva prihvatanje od svih ili od skoro svih država svijeta.

Ali čak kad ne bi bilo te prepreke, neka nova sloboda ne smije biti suprotna drugim temeljnim pravilima koja se odnose na otvoreno more. Tako, stavak 1 člana 2 Konvencije iz 1958. propisuje: "Budući da je otvoreno more slobodno za sve narode, ne može ni jedna država opravdano zahtijevati da podvrgne bilo koji njegov dio svojoj suverenosti..." Nije dovoljno u nacionalni zakon uvrstiti odredbu da istraživanje i iskorištavanje neobnovljivih izvora na nekom nalazištu na 30 ili više godina, uz isključenje svih drugih, ne predstavlja zahtjev za suverenošću niti prijavljaju dijela Međunarodne zone. Radi se o isključivoj upotrebi tih prostora koja je suprotna samom načelu slobode otvorenog mora. Njegove protivpravne posljedice dugotrajnije su od tzv. "nenormalnih" upotreba otvorenog mora, kako ih je nazvao Charles Rousseau, poput proba s raketama dugog dometa, pomorskih manevara širih razmjera, pa čak možda i nuklearnih pokusa na moru.⁴⁶

Stoga nema ničega u tzv. "klasičnom" međunarodnom pravu, koje je kodificirano i općenito prihvaćeno, što bi opravdalo zakone država pojedinačno iz te oblasti. Neka nova sloboda u tome pogledu, kako je propisana u tim zakonima, duboko bi poremetila same osnove na kojima počiva pravni režim otvorenog mora koji je danas na snazi. Ona bi otvorila vrata dugoročnim, mada možda ne trajnim prisvajanjima dijelova dna otvorenog mora, i to makar u početku od strane veoma malog broja država. Sadašnje slobode otvorenog mora u korist svih možda bi se postepeno pretvarale u neku vrstu služnosti u vodenom prostoru iznad toga dna nad kojim bi države pojedinačno vršile isključivu vlast.

Emmanuel Langavant međutim je ustvrdio da - "Nije pretjera-no reći da su nacionalna zakonodavstva jednostrano stvorila novu slobodu mora, dodajući slobodama nabrojanim u članu 87 Konvencije (iz 1982), onu o vadenju minerala."⁴⁷

U tome pogledu valja se zapitati, kad po mišljenju toga istog pisca jednoglasno usvojena Deklaracija Opće skupštine, i potom mnogostrana opća konvencija potpisana od skoro 160 država, nisu bile dovoljne da bi ustanovile načelo zajedničke baštine čovječanstva kao novi jus cogens, jer je izostala podrška industrijski razvijenih država, na kojoj osnovi sedam država djelujući jednostrano, od kojih su četiri čak i potpisnice ove Konvencije, može stvoriti novu slobodu otvorenog mora. Kad su u pitanju tako važni interesi država pojedinačno i čitave medunarodne zajednice, uvjeti stvaranja novog običajnog prava moraju u najmanju ruku biti jednakí za sve.

Stoga treba zaključiti da ne postoji konsensus u medunarodnoj zajednici da bi prirodna mineralna bogatstva dna Medunarodne zone bila res nullius. I zbog toga države "jednostrani zakonodavci" djeluju bez bilo kakvog valjanog pravnog naslova. I slijedeći opće načelo prava priznato od svih civiliziranih naroda nemo plus juris transferre potest quam ipse habet, ni jedna država nema pravo izdavanja dozvola za rudarske djelatnosti izvan svoga nacionalnog područja. A pod nacionalnim, tj. državnim područjem u te svrhe podrazumjevaju se pored kopnenog područja, unutrašnje morske vode, arhipelaške vode arhipelaških država i teritorijalno more u kojima obalna država uživa suverenost, te preko tih voda još i epikontinentalni pojas i gospodarski pojas u kojemu ona uživa "suverena prava" u te svrhe.

x

Pretežna većina država članica medunarodne zajednice izjasnila se za načelo zajedničke baštine čovječanstva kao imperativnu normu općeg medunarodnog prava (jus cogens). I mandat Treće konferencije UN o pravu mora bio je, između ostalog, ustanovljenje medunarodnog poretku na temelju toga načela. Treća konferencija je taj posao obavila i predvidenom većinom usvojila je Konvenciju, uključivši njen dio XI s odgovarajućim dodacima. Konvenciju je do sada potpisalo 158 država, uz Medunarodno vijeće za Namibiju, a ratificiralo ju je 26 država. Ona će stupiti na snagu dvanaest mjeseci nakon polaganja šezdesete isprave o njenoj ratifikaciji ili pristu-

panju.

Kako smo vidjeli, države "jednostrani zakonodavci" odriču značaj imperativne norme načelu zajedničke baštine čovječanstva. One također zastupaju gledište da sama Konvencija ima relativan učinak, tj. da i nakon svoga stupanja na snagu ona neće moći nametati obveze državama koje joj ne postanu strankama. To je stav, između ostalih, i onih država koje su glasale za Deklaraciju u 1970., te nekih potpisnica Konvencije iz 1982., koje su inače obvezane načelom iz člana 18 Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969., da je ne smiju lišiti njenog predmeta i cilja.

Neki sudski organ, u prvom redu Medunarodni sud u Haagu, mogao bi ustanoviti na temelju načela estoppel kao općeg načela prava, da su čak i države "jednostrani zakonodavci" svojim djelovanjem dale pristanak na načelo zajedničke baštine čovječanstva, a koje isključuje režim res nullius za mineralna bogatstva Medunarodne zone. Te zemlje su vjerojatno prekludirane svojim sudjelovanjem na Trećoj konferenciji UN o pravu mora, čiji je mandat bio stvaranje medunarodnog poretka u Zoni. I ako ustanovljeni poredak ne odgovara u svim svojim pojedinostima njihovim očekivanjima, sudski organ mogao bi ustanoviti da su one svojim aktivnim sudjelovanjem u stvaranju toga poretka dale prešutan pristanak na načelo zajedničke baštine čovječanstva.

Pa čak i u propisima nacionalnih zakona koji imaju za svrhu približavanje ciljevima Deklaracije iz 1970., i Konvencije iz 1982., sudski organ bi mogao ustanoviti prešutan pristanak na to načelo. U takvim uvjetima sud bi mogao konstatirati da se načelo zajedničke baštine čovječanstva transformiralo u "imperativnu normu općeg medunarodnog prava", "što ju je prihvatile i priznala čitava medunarodna zajednica država", kako to iziskuje član 53 Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969.

Ali čak i u slučaju donošenja takve sudske izreke, koja u sadašnjim okolnostima ne može imati drugačiji oblik od savjetodavnog mišljenja, veoma je moguće da države "jednostrani zakonodavci" ustraju u svome protivpravnom ponašanju u očekivanju stvaranje novog običajnog prava, ili možda djelomične revizije propisa Konvencije iz 1982. u njihovu korist.

U pravu postoji izreka - ex injuria jus non oritur. Ali kad

se radi o razvoju međunarodnog običajnog prava točnija je izreka - ex factis oritur jus. Neko ponašanje koje je u početku protiv-pravno ili nema osnove u pozitivnom pravu, kasnije zadobiva sve-opći pristanak i transformira se u novo opće običajno pravo. Tim putem se razvijalo cijelokupno pravo mora, naročito nakon prvog svjetskog rata. Tim putem obalne države prisvajale su prostore koji su nekoć bili dijelovima otvorenog mora. Tako je još između dva svjetska rata nastao vanjski morski pojas, a nakon zadnjeg rata epikontinentalni pojas, gospodarski pojas, te napokon arhipelaške vode koje su još možda u stanju nastajanja.

U odsutnosti adekvatnih protesta od ostatka međunarodne zajednice, a naročito ukoliko uz to Konvencija iz 1982. ne bi nikad stupila na snagu ili se njen dio XI ne bi ostvario, nije isključeno stvaranje novog općeg običajnog pravnog pravila po kome bi prirodni izvori Međunarodne zone postali res nullius. Na taj način, danas protivpravna praksa država "jednostranih zakonodavaca" u budućnosti bi mogla postati pravno dozvoljena, i to s retroaktivnim učinkom. Takav razvoj je moguć, ali nam se ne čini ostvarljivim u praksi.

V

Na kraju, da bi ova naša pravna analiza bila potpuna, neophodno je ispitati još jedan aspekt ovoga problema, u pogledu kojega su mišljenja u znanosti podijeljena, i koji čak nema uporišta u pisanom pravu. Radi se o mogućnosti i o uvjetima pod kojima bi Konvencija iz 1982. u njenoj cjelini stvorila novi objektivni režim s djelovanjem erga omnes. Tu se ne radi o slučaju kad pravilo nekog ugovora postaje obvezatno za treće države njezovim prerastanjem u običajno pravo, što inače izričito predviđa član 38 Bečke konvencije o pravu ugovora iz 1969. Radi se o situaciji u kojoj ugovor kao takav stvara objektivni režim erga omnes i time postaje izvor prava i dužnosti trećih država koje odbijaju da mu postanu strankama.

Medunarodni sud u svome savjetodavnom mišljenju od 11. travnja 1949. o naknadi štete pretrpljene u službi Ujedinjenih naroda, izjasnilo se da "pedeset država, koje predstavljaju ogromnu većinu

članova medunarodne zajednice, imale su vlast da u skladu s medunarodnim pravom stvore cjelinu snabdjevenu objektivnim personalitetom, a ne samo s personalitetom priznatim od njih samih, kao i sa sposobnošću da ističe medunarodne zahtjeve".⁴⁸

Taj stav prihvatio je i pretežan dio znanosti kao točan. Danas se općenito smatra da međuvladine organizacije stvorene od malog broja država, poput Evropske ekonomske zajednice, posjeduju objektivni personalitet čak i u odnosu na države koje ih službeno ne priznaju, poput država članica Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć.

Ali stvoriti medunarodnu organizaciju s objektivnim personalitetom može u pojedinostima biti nešto različito od stvaranja objektivnog režima erga omnes. No, ni takvi primjeri ne manjkaju u medunarodnoj praksi. U toku XIX stoljeća evropske velesile stvarele su putem ugovora sklapanih između sebe režime trajne neutralnosti i demilitarizacije izvjesnih država ili državnih područja. Drugim ugovorima one su ustanovljavale slobodu plovidbe na nekim medunarodnim rijekama i morskim kanalima.⁴⁹

Od ovih je još važniji noviji primjer - Washingtonski ugovor iz 1959. o Antarktiku. Samo dvanaest država, među kojima su bile sve koje su imale neke teritorijalne zahtjeve na tome kontinentu, ustanovilo je medunarodni režim po kojemu su sve države slobodne da koriste Antarktik u miroljubive svrhe. U isto vrijeme propisale su objektivnu i erga omnes obvezu apsolutne zabrane vojnih djelatnosti, poput osnivanja baza, gradnje utvrda, manevara, pokusa sa svim vrstama oružja uključujući i nuklearno (član 1 (1)). Članom 10 toga Ugovora svaka se stranka obvezala na poduzimanje odgovarajućih mjera, u skladu s Poveljom Ujedinjenih naroda, da bi se spriječilo da bilo tko na Antarktiku poduzima sve djelatnosti suprotne načelima ili namjerama toga Ugovora. A Ugovor je otvoren na pristup svim državama članicama Ujedinjenih naroda, što danas znači skoro svim državama svijeta.

I činjenica da propisi ovog Ugovora ne čine osnovu za transformaciju u opće običajno pravo počiva na njegovoj odredbi koja predviđa sazivanje konferencije o njegovim izmjenama nakon izminuća 30 godina od njegova stupanja na snagu. Dakle, taj Ugovor je kao takav, na ugovornoj osnovi stvorio objektivni režim erga omnes.

Komisija za međunarodno pravo u svome dugogodišnjem radu na nacrtu članova o pravu ugovora, u dva navrata se pozabavila ugovorima te vrste. Ali se ona previše zaokupljala pravilom pacta tertiis nec nocent nec prosunt. Ta osnova je veoma ispravna kad su u pitanju ugovori-pogodbe, i posebno dvostrani ugovori, ali ju je teško primijeniti na konvencije o kodifikaciji koje imaju za svrhu promjene običajnog prava, kao i na ugovore koji stvaraju objektivne režime.

Među svim prijedlozima iznesenim pred Komisiju još uvjek nam se najprimjerenijim čine dva člana "Kodeksa" o pravu ugovora, koje je predložio Sir Gerald Fitzmaurice kao izvjestitelj. Pri tome on nije predviđao da bi nacrt njegova "Kodeksa" postao konvencijom o kodifikaciji.

Član 17 toga "Kodeksa" nosi naslov: "Opća dužnost svih država da poštaju i da se uzdržavaju od sprečavanja ili ometanja izvršenja ugovora koji su dopušteni i koji su na snazi, sklopljenih između drugih država". Ta obveza bila je podložna i drugom uvjetu, da ugovor u pitanju ne implicira lišavanje ili da nema učinak lišavanja, dotične treće države nekog njenog prava, ili da ne umanjuje takvo pravo, ili da ne stvara njenu odgovornost ili neodgovornost bez njenog pristanka.

Član 18 nosi naslov: "Opća dužnost svih država da priznaju i da poštaju pravno ili stvarno stanje ustanovljeno ugovorima koji su dopušteni i koji su na snazi". Tu se radi o ugovorima "usmjerenim po njihovoj naravi da imaju učinke erga omnes". Kao najvažnije među tipovima takvih ugovora Sir Gerald je spomenuo: (a) ugovore o miru ili drugi koji predviđaju neko političko ili teritorijalno uređenje; (b) ugovore koji stvaraju opći režim ili položaj neutralnosti ili demilitarizacije za izvjesna područja ili mesta; (c) ugovore dispozitivne naravi, poput onih o ustupu područja, o određivanju granica, ili koji stvaraju služnosti. Izričito je predviđeno da takvi ugovori ne mogu nametati pozitivne obveze trećim državama, ali da neka država koja nije stranka takvog ugovora ne može odrediti njegovu valjanost, da mora poštivati njegove propise, i mora se po njemu ravnati ukoliko koristi povlastice predvidene u njemu.⁵⁰

Ta dva propisa razriješila bi sve probleme u pogledu odnosa trećih država prema dijelu XI Konvencije iz 1982. Ali oni nisu

nikad bili uključeni u Konvenciju o pravu ugovora.

Sljedeći izvjestilac u Komisiji, Sir Humphrey Waldock, bio je najzaslužniji da je kodifikacija prava ugovora uspješno okončana Bečkom konvencijom iz 1969. Ali nacrti članova koje je on podnosio morali su biti prihvatljivi kako njegovim ostalim kolegama u Komisiji, tako i većini država, jer inače pravo ugovora ne bi nikad bilo kodificirano međunarodnom konvencijom. Stoga su svi propisi o odnosu ugovora i trećih država bili prožeti kon-sensualizmom, prema kojem je za treće države svaki ugovor res inter alios acta, osim ukoliko one izraze izričit ili prešutan pristanak na njegove odredbe.

U članu 63 svoga nacrta Sir Humphrey je predviđao ugovore koji stvaraju objektivni režim, ali je namjerno propustio da naglaši da ti objektivni režimi vrijede erga omnes. On je tim propisom želio utvrditi izvjesne uvjete za stvaranje takvih režima, mada je to u starnosti veoma teško. Stavak 1 toga člana glasi: "Ugovor ustanavljuje objektivni režim kad iz njegovih odredaba i okolnosti njegova sklapanja proizlazi namjera njegovih stranaka da u općem interesu stvore obveze i prava općenite naravi koje se odnose na neku oblast, državu, područje, rijeku, određen vodenim putem, određen pojas mora, morsko dno ili zračni prostor, a pod uvjetom da se među strankama nalazi država koja ima teritorijalnu nadležnost u pogledu predmeta ugovora i da je pristala na odredbe u pitanju".

Izvan je sumnje da dio XI Konvencije iz 1982. predviđa u općem interesu međunarodno uređenje dna dubokih mora zasnovano na načelu zajedničke baštine čovječanstva. Obveze i prava predviđena tim dijelom Konvencije odnose se na sve države. S druge strane, pošto je Konvencija otvorena na pristup svim državama, svaka od njih može prihvatom njenih kontraktualnih propisa postati korisnikom prava i dužnosti propisanim u njima.

I pošto se radi o dnu otvorenog mora gdje ni jedna država ne može vršiti isključivu teritorijalnu nadležnost, Treća konferencija UN o pravu mora, uz sudjelovanje svih država i velikog broja ostalih subjekata međunarodnog prava, bila je ovlaštena da stvoriti objektivni režim u tome prostoru.

Prema stavku 2 člana 63, smatra se da su prihvatile objektivni režim, države koje nisu stranke takvog ugovora, a koje izričito ili prešutno pristanu na stvaranje i primjenu toga režima, ili sve one koje protiv toga režima ne protestiraju u roku koji je trebao biti utvrđen budućom Konvencijom.

Zahtjev za pristankom treće države na ugovor koji stvara objektivni režim erga omnes, čini nam se kontradikcijom in adjecto. Ali je Sir Humphrey Waldock vjerojatno bio svjestan činjenice da je takav zahtjev bio conditio sine qua non da bi takvu odredbu u cjelini prihvatile najprije Komisija, a potom i države na diplomatskoj konferenciji.

U stavku 3 ovaj izvjestilac je bio veoma precizan u pogledu dužnosti i prava trećih država koje su takav režim prihvatile. Treća država tada je vezana svim općim obvezama iz ugovora, i ona se može na te odredbe pozivati i vršiti "sva opća prava koja režim podjeljuje, pod rezervom klauzule i uvjeta ugovora".

U zadnjem, 4. stavku, Sir Humphrey je predviđeo da osim u slučaju suprotnih odredaba propisanih u ugovoru, takav se režim može izmjeniti ili dokinuti samo uz pristanak trećih država koje su ga izričito ili prešutno prihvatile.⁵¹

Radi se, dakle, o čistom konsensualizmu, koji stvarno sprečava nastanak i postojanje ugovora s objektivnim režimom erga omnes. Ali je čak i taj prijedlog bio odbačen u Komisiji, pošto ga nije prihvatile većina njenih članova iz zemalja trećeg svijeta. Član Komisije iz Jugoslavije, Milan Bartoš, izjašnjavajući se da međunarodna zajednica može nametati dužnosti i predvidati prava državama koje možda nisu neposredno sudjelovale u izradi "ugovora-zakona", u nacrtu člana 63 je vidio potvrdu "prakse velesila koja je već napuštena u međunarodnoj zajednici".⁵²

Podršku tome propisu dali su u Komisiji izvjestilac koji je iz Ujedinjenog Kraljevstva, Alfred Verdross iz Austrije, Eric Castren iz Finske, Shabtai Rosenne iz Izraela, Herbert Briggs iz Sjedinjenih Država. Uvjetnu podršku pružili su mu još Antonio de Luna iz Španjolske i Manfred Dachs iz Poljske.⁵³

Komisija je na kraju dugotrajne rasprave odlučila da taj propis briše. To je obrazložila stavom da propis o ugovorima koji predviđaju prava za treće države (koji je postao član 36 Bečke

konvencije), i onaj po kome pravila ugovora postaju obvezatna za trećega stvaranjem medunarodnog običaja (član 38 Konvencije), - "daju neophodnu pravnu osnovu za zasnivanje putem ugovora dužnosti i prava s učinkom erga omnes".⁵⁴

Sir Humphrey Waldock izrazio je na kraju debate u Komisiji žaljenje zbog neprihvaćanja člana 63, navodeći da je on "od koristi i da njegove odredbe u sebi sadržavaju elemente progresivnog razvoja prava".⁵⁵ I vrijeme mu je veoma brzo dalo za pravo. U šezdesetim godinama ovog stoljeća još se nije predviđalo da će se uloge u medunarodnim odnosima veoma brzo zamijeniti i da će većina država putem ugovora stvarati objektivne režime, a da će im se u tome opirati mali broj velesila.

Ali nezavisno od ishoda rasprave u Komisiji za medunarodno pravo i od praznine u tome pogledu u tekstu Konvencije iz 1969., medunarodna stvarnost nam ukazuje da su medunarodni ugovori koji stvaraju objektivne režime erga omnes zaista mogući i da stvarno postoje, mada nikad nisu bili mnogobrojni. No, njihov nastanak po našem mišljenju ne ovisi o ispunjenju nekih unaprijed propisanih uvjeta koje Komisija za medunarodno pravo nije bila u stanju ili nije bila voljna sročiti. I mada ugovori te vrste nisu izričito predviđeni Bečkom konvencijom iz 1969., u njenom uvodu je naglašeno - "da će pravila medunarodnog običajnog prava i nadalje regulirati pitanja koja nisu riješena odredbama ove Konvencije."

Ali po našem mišljenju objektivni režim koji proizvodi učinak erga omnes, predviđen nekom konvencijom, ovisi više o njegovu stvarnom djelovanju u praksi, negoli o dobrom namjerama stranaka izraženim u tekstu konvencije. Treća konferencija UN o pravu mora imala je, među ostalim, i mandat Opće skupštine da stvari medunarodni poredak u Zoni izvan nacionalne jurisdikcije.

I sudjelovanjem svih država u njenom radu, Konferencija je imala vlast da ustanovi objektivni medunarodni režim na dnu i u podzemlju otvorenog mora, gdje ni jedna država ne smije vršiti isključivu vlast i gdje ne smije samovoljno isključivati druge od dozvoljenih djelatnosti.

Medunarodni poredak predviđen Konvencijom uključuje odgovarajući mehanizam koji predviđa - "pravilan i siguran razvoj i razumno upravljanje zonom i njenim bogatstvima, proširenjem mo-

gućnosti njenog iskorištavanja te osiguranje državama pravedne podjele koristi koje otuda proizlaze, vodeći prvenstveno računa o interesima i potrebama zemalja u razvoju, bilo obalnih ili onih bez morske obale.", kako je zacrtano u točki 9 Deklaracije iz 1970. Nikakvi nacionalni zakoni, jednostrano usvojeni, ne mogu osigurati te ciljeve čovječanstva u njegovoj cjelini.

I kako smo naglasili, Konvencija iz 1982, koja predviđa taj režim, otvorena je na pristup svim državama. Sve države ako to žele mogu se kao stranke Konvencije koristiti predviđenim povlasticama. Dakle, nitko nije diskriminiran, ali nitko nema ni pravo sprečavati ostvarenje toga međunarodnog poretku.

Prema tome, ostvarenje objektivnog međunarodnog režima stupaњem na snagu Konvencije iz 1982, ustanovljenjem predviđenih organa i otpočinjanjem djelatnosti u Zoni, kako su predvidene dijelom XI i dodacima Konvencije, spriječit će stvaranje novog običajnog prava koje bi bilo suprotno načelu zajedničke baštine čovječanstva.⁵⁶ Ali, kako smo već istakli, u slučaju odsutnosti toga razvoja i u slučaju odsutnosti adekvatno izraženih protesta ostalih država, i suprotan običajni proces je moguć - a koji bi naknadno učinio valjanim akte država "jednostranih zakonodavaca" koji danas nemaju osnove u pravu.

1 Cf., Jean-Pierre Quénédéec: "Les incertitudes de la nouvelle Convention sur le droit de la mer" u - Budislav Vuks (ed.): Essays on the New Law of the Sea, Zagreb, 1985, p. 47

2 Prema Konvenciji o pravu mora iz 1982. Međunarodna zona ne zaprema čitav prostor dna i podzemlja ispod otvorenog mora. Po toj Konvenciji obalne države imaju pravo na epikontinentalni pojas preko crte od 200 milja (do koje se može proglašiti gospodarski pojas), i to do vanjskog ruba kontinentalne orubine ali najdalje do 350 milja od polazne crte ili do udaljenosti od 100 milja od crte dubine od 2500 metara. Time će izvan gospodarskog pojasa do tih krajnjih granica dno i podzemlje mora činiti epikontinentalni pojas obalnih država, a vodeni stub i površina mora bit će i dalje pod režimom otvorenog mora. Međunarodna zona zaprema dno i podzemlje ispod otvorenog mora, umanjeno za prostore epikontinentalnog pojasa.

- 3 Otkako je Bynkershoek u djelu - De dominio maris iz 1702. ograničio trajnu vlast država nad morem do granice do koje se može vršiti prinuda s obale, tj. do krajnjeg dometa topa, širina teritorijalnog mora obalnih država bila je svedena na 3, 4 ili 6 milja, a u ovom stoljeću izuzetno do 12 milja. I sve do 1958. godine na moru, kao i na kopnu, vladalo je načelo efektivnosti. Države nisu mogle steći više prostora od onoga na kome su u stanju vršiti efektivnu vlast. Odustanak od svake efektivnosti u ovoj Konvenciji imao je za posljedicu ubrzano zaposjedanje od obalnih država nekadašnjih dijelova otvorenog mora. Tako je Konvencija iz 1982. priznala teritorijalno more do širine od 12 milja, a gospodarski pojas do širine od 200 milja od polazne crte. Najveću širinu epikontinentalnog pojasa izložili smo u bilješci pod 2.
- 4 Ti propisi potom su dobili potvrdu bez ografe u presudi Međunarodnog suda iz 1969. o Epikontinentalnom pojasu u Sjevernom moru, na čije čemo se aspekte kasnije osvrnuti (vidi kod bi- Iješke 32).
- 5 Podatke smo crpili iz djela - D u p u y - V i g n e s (ed.): Traité du nouveau droit de la mer, Paris-Bruxelles 1985. pp. 515-525. Pisac toga dijela teksta Jean-Pierre Lévy ukazuje na siromaštvo znanja u tome pogledu pošto privatna i državna poduzeća koja istražuju morsko dno drže svoje podatke u tajnosti.
- 6 To rješenje u pogledu epikontinentalnog pojasa zastupao je Georges Scelle: "Plateau continental et droit international" Revue générale de droit international public (RGDIP) 1955, pp. 5-62, posebno pp. 28-29, 59-61. Komisija za međunarodno pravo odbacila ga je na temelju sljedećih argumenata: "... u sadašnjim uvjetima takva internacionalizacija stvorila bi ne-premostive praktične teškoće i ne bi osigurala efikasno iskoristavanje prirodnih izvora koje je neophodno da bi se čovječanstvo suočilo sa svojim potrebama." Yearbook of the International Law Commission (Yearbook ILC) 1956, vol II, p. 296.
- 7 Cf., La Convention des Nations Unies sur le droit de la mer, Documentation Française, Notes et études documentaires, Nos 4703-4704, Paris 28 janvier 1983, p.12
- 8 Protiv ove rezolucije glasale su sljedeće zemlje: Australija, Austrija, Belgija, Bugarska, Bjelorusija, Kanada, Čehoslovačka, Danska, Francuska, Gana, Madžarska, Island, Irska, Italija, Japan, Luksemburg, Malta, Mongolija, Nizozemska, Novi Zeland, Norveška, Poljska, Portugal, Južna Afrika, Ukrajina, Sovjetski Savez, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države. Jugoslavija je glasala za tu rezoluciju.
- 9 Na naše čudenje ni službeni zapisnik, a ni drugi izvori, nisu zabilježili zemlje koje su se uzdržale u glasanju za tu Deklaraciju. Cf., GAOR, Twenty-Fifth Session, 1933rd Plenary Meeting, 17 December 1970, p.19. Sigurno je da su Sjedinjene Države glasale za tu Deklaraciju, a iz zabilježene diskusije

proizlazi da su to morale biti sve ili skoro sve industrijski razvijene zemlje.

- 10 U našoj zemlji to gledište zastupaju, izmedu ostalih - Juraj Andrassey: Medunarodno pravo, šesto izdanje, Zagreb 1976, str. 17; Budislav Vučak: "Zajednička baština čovečanstva", Godišnjak 1980/81, Institut za medunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 209; Stojan M. Novaković: "Zajedinčka baština čovečanstva u pravu mora", Novo pravo mora, Zagreb 1982, str. 185; Davorin Rudoš: Medunarodno pravo mora, Zagreb, 1985, str. 313.
- 11 Ova rezolucija bila je jednoglasno usvojena sa 117 glasova, uz 10 uzdržanih. Uzdržale su se sljedeće zemlje: Brazil, Bjelorusija, Čehoslovačka, Njemačka Demokratska Republika, Madžarska, Mongolija, Poljska, Portugal, Ukrajina, i Sovjetski Savez.
- 12 O toku pregovora na toj Konferenciji vidi - Jean-Pierre Lévy: La Conférence des Nations Unies sur le droit de la mer - Histoire d'une négociation singulière, Paris 1983; Dupuy - Vignes (ed.), op.cit., supra, n.5, pp.143-216. Pisac toga dijela knjige je Bernard H. Oxman.
- 13 Deep Seabed Hard Mineral Resources Act, International Legal Materials 1980, No. 5, pp. 1003-1020; Deep Seabed Mining Regulations for Exploration Licences, ILM 1981, No. 5, pp. 1228-1258; Deep Seabed Mining Regulations for Exploration Licences: Procedures for Pre-enactment Explorer Applications and New Entrant Applications, ILM 1982, No.4, pp. 867-872.
- 14 Prijevod na engleski - ILM 1981, No. 2, pp. 393-398. Izmjena toga Zakona od 12. veljače 1982 - ILM 1982, No. 4, pp. 832-833.
- 15 Deep Sea Mining (Temporary Provisions) Act 1981, ILM 1981, No. 5, pp. 1217-1227.
- 16 Loi n° 81-1135 du 23 décembre 1981, Sur l'exploration et l'exploitation des ressources minérales des grands fonds marins, Journal Officiel de la République Française (J.O.), 24 décembre 1981, pp. 3499-3500. Prijevod na engleski - ILM 1982, No. 4, pp. 804-814; Décret n° 82-111 du 29 janvier 1982, Pris pour l'application de la loi du 23 décembre 1981, J.O., 31 janvier 1982, pp. 431-432; Arrêté du Ministre de l'Industrie du 29 janvier 1982: Contenu des demandes de permis d'exploration et d'exploitation des grands fonds marins, ibid., pp. 433-434; Conseil Constitutionnel: Decision du 16 décembre 1981, J.O. du 18 décembre 1981, p.3448.
- 17 Prijevod na engleski - ILM 1982, No. 3, pp. 551-553
- 18 Prijevod na engleski - ILM 1983, No. 1, pp. 102-122
- 19 Prijevod na engleski - ILM 1985, No. 4, pp. 983-996

- 20 Agreement Concerning Interim Arrangements Relating to Polymetallic Nodules of the Deep Sea Bed, ILM 1982, No. 5, pp. 950-962; francuski originalni tekst - Accord concernant les arrangements provisoires relatifs aux goudes polymétalliques des grands fonds marins, RGDIP 1983, n° 1, pp. 493-504.
- 21 Provisional Understanding Regarding Deep Seabed Matters, ILM 1984, No. 6, pp. 1354-1365; Arrangement provisoire concernant les questions relatives des grands fonds marins (ensemble deux annexes et un memorandum), J.O., 17 février 1985, pp. 2089-2091
- 22 Cf., René-Jean Dupuy: "Politiques nationales et système juridique issu de la 3e Conférence", Perspectives de droit de la mer à l'issue de la 3e Conférence des Nations Unies, Société française pour le droit international, Colloque de Rouen, Paris 1984, p. 272.
- 23 Cf., "Statement by the President", March 10, 1983, Law od the Sea Bulletin, No. 1, September 1983, p. 78
- 24 Svestranu analizu ovoga problema dao je Paul V. Mc Dale: "The Interim Obligation between Signature and Ratification of a Treaty - Issues raised by the recent actions of signatories of the Law of the Sea Convention with respect to the mining of the deep seabed", Netherlands International Law Review 1985, No. 1, pp. 3-47
- 25 Cf., Dupuy, op. cit., supra, n. 22, p. 273
- 26 Op. cit., supra, n. 24, p. 33
- 27 Na ovu prazninu u nacionalnim zakonodavstvima posebno upozoravaju - Emmanuel Langavant - Jacqueline Marti - Verier - Bendet du Chêne: "Les législations nationales sur les ressources minérales des grands fonds marins", Le droit maritime français 1983, No. 410, pp. 67-81; No. 411, pp. 131-142. Mada oni u svome članku izlažu argumente u prilog tim zakonodavstvima, o kojima ćemo posebno diskutirati, u tome pogledu postavljaju pitanje ekonomske odgovornosti država "jednostranih zakonodavaca", No. 410, pp. 80-81.
- 28 Cf., Langavant, ibid., No. 410, p. 73
- 29 Op.cit., supra, n. 22, p. 269
30. Op. cit., supra, n. 27, no. 410, p. 78
- 31 Ibid.
- 32 I.C.J. Reports 1969, pp. 3-54. Dalje ćemo u tekstu navoditi strane i paragrafe odgovarajućih navoda iz te presude.
- 33 Sec.2 (a) (12), ILM 1980, No. 5, p. 1004. Time Sjedinjene Države pretendiraju da je ova navodna sloboda u skladu sa članom

- 2(2) Ženevske konvencije o otvorenom moru iz 1958., u kojem je propisano - "Sve države vrše ... i druge slobode priznate općim načelima međunarodnog prava, vodeći razumno računa o interesima drugih država na slobodi otvorenog mora." Kasnije ćemo raspravljati o tome da li je to zaista dokazano.
- 34 Gilbert Gide: Le droit international public de la mer, tome I: Introduction - La Haute mer, Paris 1932, p. 215.
- 35 Cf., Dupuy, op. cit., supra, n. 22, p. 270
- 36 Gide, ibid., p. 223.
- 37 Ibid.
- 38 Ibid., pp. 500-501.
- 39 Ibid., p. 502
- 40 Ibid., p. 508.
- 41 Ibid., p. 509.
- 42 U tome su izuzetak Francuska i Sovjetski Savez utoliko što polovicu istraženog nalazišta rezerviraju svojim propisima za međunarodno iskorištavanje. Ali i te dvije zemlje uzurpiraju si pravo da suprotno propisima Konvencije iz 1982. izdaju dozvole za iskorištavanje polovice rudnog nalazišta na kome će isključivati svakog drugog bez dozvole Međunarodne vlasti
- 43 Colliard (et autres): Le fond des mers, Paris 1971, p. 84
- 44 Na temelju zakonskih propisa nekih država takvu tezu postavlja, ali je dovodi i u pitanje - Langavant, op. cit., supra, n. 27, No. 411, pp. 134-135.
- 45 Yearbook ILC 1956, vol. II, p. 278.
- 46 Cf., Charles Rousseau: Droit international public, tome IV, Paris 1980, pp. 315-319.
- 47 Op. cit., supra, No. 410, n. 27, p. 79
- 48 I.C.J. Reports 1949, p. 185.
- 49 Takve primjere do najnovijeg vremena izlaže Sir Humphrey Waldock uz nacrt svoga člana 63 Cf., Yearbook ILC 1964, vol. II, pp. 28-32. Vidi također - Budislav Vuksa: Relativno djelovanje međunarodnih ugovora, Zagreb, 1975, str. 136-147
- 50 Cf., Yearbook ILC 1960, vol. II, pp. 80-81.
- 51 Cf., Yearbook ILC 1964, vol. II, pp. 26-27.

- 52 Cf., Yearbook ILC 1964, vol. I, p. 103.
- 53 Ibid., pp. 96-109.
- 54 "Reports of the International Law Commission", American Journal of International Law 1967, No. 1, p. 376.
- 55 Cf., Yearbook ILC 1964, vol. I, p. 108.
- 56 Time će ujedno nestati osnove na kojoj počiva teza koju je razvio Du puy, op. cit., supra, n. 22, pp. 272-273, da države "jednostrani zakonodavci" navodno vrše privremeno u Međunarodnoj zoni "dédoublement fonctionnel" kao nesavršen nadomjestak za međunarodni poređak, dok on ne otpočne djelovati. Za takvu konstrukciju nema ni danas mesta s obzirom da je Treća konferencija o pravu mora ustanovala Privremenu komisiju za Međunarodnu vlast, u kojoj djeluju sve države potpisnice Konvencije iz 1982.

SUMMARY

LEGISLATIONS OF INDUSTRIAL STATES CONCERNING DEEP SEA MINING
AND THE 1982 U.N. LAW OF THE SEA CONVENTION

This article deals with the evolution of the legal régime of the seabed and its subsoil since the adoption of the 1958 Geneva Convention on the Continental Shelf until the signature of the 1982 U.N. Law of the Sea Convention.

Special emphasis is given to the legal justification for national legislation of industrial States and their mutual agreements concerning deep sea mining. All these acts are based on the assumption that exploration and exploitation of hard mineral resources of the deep seabed are freedoms of the high seas, and consequently that these resources form a res nullius. However, there is nothing in support of these claims either in the text of the 1958 Geneva Convention on the High Seas, nor in the travaux préparatoires of the International Law Commission which preceded that Convention. The 1958 Convention is legally binding as a treaty in force on all States which enacted their national legislation, except France. However France, the Soviet Union, Japan and Italy are signatories of the 1982 Convention

which expressly refuses all these concepts.

On the other hand, no previous convention with extra-territorial effects (i.e. the Treaty on Antarctica of 1959, the Treaty on the Outer Space of 1967), neither fisheries and other conventions concerning the high seas, provided even temporary appropriations for the purpose of exclusive exploitation by single States, of any spaces out of their national territory. And there has never previously been such a practice.

Further consensus has never been reached among States in the World Community that mineral resources of the deep seabed form a res nullius. Therefore, no national legislation concerning deep sea mining has any basis in law. And following a general principle of law, recognized by all civilized nations, nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet, States do not have the right to issue permission for mining activities out of their national territory. The national territory of a State is, besides its land territory, its internal waters, archipelagic waters, territorial sea, and for this purpose, beyond these waters also, its continental shelf and exclusive economic zone.